

Behandlingen af klager over politiet i Danmark

amnesty
international

Behandlingen af klager over politiet i Danmark

AI Index 18/001/2008

»» *Et veluddannet og velfungerende politi er af væsentlig betydning for et demokratisk samfund. Ikke mindre vigtigt er det, at befolkningen har tillid til, at politiet – med de magtbeføjelser det er tillagt – udfører dets opgaver på god og ordentlig måde. Tilliden til politiet forudsætter bl.a., at klager over politipersonalet undergives en korrekt behandling, og at klagesystemet opleves som betryggende.»*

Betænkning om behandlingen af klager over politipersonalet – 1994 – afgivet af det udvalg nedsat af Justitsministeriet, som fik til opgave at fremkomme med anbefalinger til en ny ordning i stedet for den dagældende ordning med lokalnævne.

»» *Efter flertallets opfattelse rejser den nuværende ordning problemer både i forhold til grundlæggende hensyn til anklagemyndighedens uafhængighed og gennemslagskraft over for politiet – og dermed til retssikkerheden og legalitetskontrollen med politiet...*

...Som beskrevet ovenfor, indebærer den særlige danske model med at samle ledelsen af det lokale politi og den lokale anklagemyndighed principielt set betænkeligheder i forhold til retssikkerheden.»

Regeringens Visionsudvalg i dets rapport af maj 2005 om politiets struktur i fremtiden.

»» *Men Jens Arne, han får jo bare skylden for sin egen død... jeg synes, det er den vej, de har arbejdet henad hele tiden, fordi statsadvokaten, hun har fra starten af besluttet, at Løgstør-betjentene skulle i hvert fald ikke hænges op på noget.»*

Jens Arne Ørskovs mor Jonna Ørskov,
i interview med Amnesty International.

INDHOLD

INDLEDNING	5
<hr/>	
1. DEL: RETTIGHEDER OG KLAGESYSTEM	
Relevante internationale menneskerettighedsstandarder	9
Retten til effektive retsmidler	9
Menneskerettighedsstandarder om retten til liv og forbuddet mod tortur og anden mishandling	10
Retten til liv	10
Om magtanvendelse eller brugen af skydevåben	10
Ofrenes rettigheder	11
Dansk lovgivning til implementering af de internationale menneskerettighedskonventioner og standarder om politiets virksomhed	11
Vilkårlig eller uforholdsmæssig magtanvendelse eller brug af skydevåben	12
Statens forpligtelse til at sikre retten til effektive retsmidler ved en national myndighed	12
Indledende bemærkninger om inkorporeringen af internationale menneskerettighedsstandarder i dansk ret	12
Historisk udvikling af klagesystemet	13
1994-udvalget	13
Det nuværende klagesystem	14
Politiklagenævnene	15
Amnesty Internationals bekymringer	16
Bagatelsager	16
Adfærdsklager og klager over strafbare forhold	16
Andre reaktioner/sanktioner end tiltalerejsning	16
Politiklagenævnenes begrænsede saglige kompetence	17
Bevisvurderingen. Bevisbyrden	19
Statsadvokaternes rolle i politiklagesystemet i Danmark	20
Regeringens Visionsudvalgs overvejelser om en adskillelse af politi og anklagemyndighed (2005)	21
<hr/>	
2. DEL: KONKRETE SAGER	
Sag nr. 1: Randers	23
Sag nr. 2: Glostrup	25
Sag nr. 3: Kalundborg	26
Sag nr. 4: Løgstør (Jens Arne Ørskov-sagen)	28
Sag nr. 5: København	40
<hr/>	
3. DEL: KONKLUSIONER OG ANBEFALINGER	
Konklusioner	46
Amnesty Internationals anbefalinger	47
Ofrenes rettigheder	48

INDLEDNING

Amnesty International er bekymret over, at den danske ordning til behandling af påståede menneskeret-tighedskrænkelser begået af politifolk ikke respekterer ofrenes ret til oprejsning og erstatning. Det nuværende system sikrer ikke, at sådanne påstande efterforskes med den fornødne hurtighed, grundighed, uafhængighed og uvildighed, eller at de, som begår krænkelserne, drages til ansvar for deres handlinger, eller at ofrene, de forurettede, får passende oprejsning, herunder erstatning. De fem sager, som er nævnt i rapporten, eksemplificerer en række påståede menneskeret-tighedskrænkelser fra overdreven magtanvendelse og fysisk mishandling til dødsfald i politiets varetægt. I disse fem sager har påståede ofre eller slægtninge til påståede ofre søgt oprejsning ad de veje, som klagesystemet giver dem adgang til, og de hævder, at deres klager ikke er blevet behandlet reelt. Mange andre har imidlertid fortalt Amnesty International, at de har valgt ikke at indgive klage til politiklagesystemet, fordi de ikke har tillid til, at deres ret til oprejsning og godtgørelse vil blive behandlet uafhængigt og effektivt.

Amnesty International er opmærksom på, at regeringen har nedsat et udvalg, som har fået til opgave at foretage en vurdering af det nuværende politiklagesystem, og at udvalget forventer at offentliggøre sine resultater og mulige anbefalinger til ændringer af den gældende ordning i 2008. Nærværende rapport med anbefalinger er Amnesty Internationals bidrag til vurderingen af det nuværende system på grundlag af internationale menneskeret-tighedsstandarder for et effektivt og uvildigt politiklagesystem.

Amnesty International har gennem en lang årrække været bekymret over kvaliteten af det system, som har varetaget efterforskningen af påståede menneskeret-tighedskrænkelser begået af politifolk i Danmark.

Organisationen gav første gang udtryk for sine bekymringer i 1994 i sin rapport "Denmark: Police Ill-treat-

ment" (AI Index: EUR 18/01/94). Rapporten henlede opmærksomheden på en række påståede tilfælde af mishandling og overdreven magtanvendelse fra politifolks side, herunder under demonstrationerne på Nørrebro den 18.-19. maj 1993, hvor 11 personer blev skudt og såret, og under politiaktioner på Christiania i 1992-93.

I forbindelse med politiets operationer på Christiania satte Amnesty International fokus på den udbredte anvendelse af fikseret benlås som en teknik til at fastholde folk og opfordrede myndighederne til at forbyde denne praksis. Den fikserede benlås blev efterfølgende forbudt.

Endelig satte Amnesty International fokus på en sag, som havde givet anledning til debat om politiklagesystemets effektivitet og uvildighed i Danmark: Sagen om Benjamin Christian Schou, som på et tidspunkt mellem anholdelsen af ham og transporten af ham til politistationen blev kvalt, fik hjertestop og pådrog sig en svær hjerneskade.

Et af de vigtigste fokusområder for anbefalingerne var procedurerne for efterforskning og behandling af klager over politiet¹. Amnesty International opfordrede regeringen til at sikre, at alle organer, som i fremtiden måtte få ansvar for behandlingen af klager over politiets praksis og afgørelser, ville være fuldstændigt uvildige og uafhængige.

Amnesty International anbefalede videre, at

- ◆ klageorganet blev besat med personer, der var almindeligt anerkendte som uafhængige og retsindige, og som ikke var medlemmer af politistyrken; og at klageorganet skulle have sit eget korps af uafhængige efterforskere til rådighed til brug for efterforskning af klager.

---

1) Amnesty International noterede sig samtidig, at regeringen på tidspunktet for Amnestys rapport havde taget skridt til en gennemgang af disse procedurer. Ordningen gennemgås mere udførligt nedenfor.

- ◆ klageorganet fik den nødvendige kompetence og myndighed til at efterforske klager mod politiet og herunder også fik den nødvendige kompetence til at indkalde vidner og indhente bevismaterialer og dokumenter.
- ◆ klageorganet som minimum fik kompetence til at træffe en bindende afgørelse af, om en sag skulle lukkes, eller om der skulle udstedes en beklagelse til klageren; videre, at klageorganet skulle have kompetence til at afgive en anbefaling til de relevante myndigheder om, at en passende erstatning skulle udbetales til klageren; og endelig til at afgive anbefaling af, om klagen skulle føre til retsforfølgning i henhold til straffeloven, eller om der skulle træffes disciplinære foranstaltninger over for den indklagede.
- ◆ politiklagesystemets uafhængighed og uvildighed skulle sikres ved, at ingen politimyndighed skulle have sæde i klageorganet, og at alle mulige skridt skulle tages for at sikre uafhængigheden og uvildigheden i efterforskningen af klager mod politiet.

På tidspunktet for rapportens udgivelse havde daværende justitsminister Bjørn Westh allerede nedsat et udvalg (i denne rapport omtalt som 1994-udvalget), som fik til opgave at udarbejde anbefalinger og forslag til en ny klageordning. Folketinget vedtog herefter en ny ordning, som tog afsæt i udvalgets (mindretals) anbefalinger, og som trådte i kraft den 1. januar 1996.

Det nuværende politiklagesystem har således været i kraft i mere end 11 år. Denne rapport undersøger – på baggrund af de fem konkrete illustrative politiklagesager – det nuværende system i lyset af Amnesty Internationals anbefalinger fra 1994 og internationale menneskerettighedsstandarder.

Den nuværende klageordning erstattede den stærkt kritiserede ordning med lokalnævne. Under den tidligere ordning havde politiet sæde i nævne og deltog i nævnenes behandling af klager over politiet og afgjorde endelig klagesagerne selv. Det var den almindelige opfattelse, at lokalnævne meget sjældent gav borgerne

medhold i deres klager. I forhold til den tidligere ordning har den nuværende ordning – med de seks regionale politiklagenævne - fjernet de mest grelle urimeligheder.

Imidlertid har advokater tilkendegivet over for Amnesty International, at de forbedringer, som måtte være indtrådt som følge af den nuværende ordning i forhold til den tidligere, i bedste fald er beskedne. Nogle oplyser til Amnesty International, at de generelt fraråder deres klienter at bruge tid og kræfter på at klage, fordi der efter deres opfattelse er små chancer for at få medhold i klager over politiet. Nogle giver udtryk for, at politiklagenævne – som en uafhængig vagthund – repræsenterer en forbedring, men peger samtidig på, at nævne efter deres opfattelse skulle have større kompetence, hvis de skulle have nogen egentlig indflydelse.

Klager over politiet efterforskes og afgøres i første instans af statsadvokaterne. Inden en sag afgøres, skal statsadvokaten forelægge sagen og et udkast til afgørelse for det regionale politiklagenævne, som afgiver en udtalelse om sagen. Politiklagenævnet kan erklære sig enigt med statsadvokatens vurdering af sagen og tiltræde den afgørelse, som statsadvokaten vil træffe, eller nævnet kan erklære sig uenigt med den påtænkte afgørelse. Men politiklagenævnets vurdering/udtalelse er rent vejledende og har ikke nogen retsvirkninger – nævnet kan ikke omgøre eller annullere statsadvokatens forslag til afgørelse. Politiklagenævne kan påklage statsadvokatens afgørelser til Rigsadvokaten – men det sker kun i principielle sager og meget sjældent – i 3-5 sager om året. Hvis politiklagenævnet er uenigt med statsadvokatens udkast til afgørelse, skal statsadvokatens afgørelse til klageren indeholde en udtrykkelig bemærkning om nævnets opfattelse af sagen. Både klageren og den indklagede betjent kan påklage statsadvokatens afgørelse til Rigsadvokaten uanset nævnets opfattelse af sagen.

Under debatten i Folketinget om det lovforslag, der førte til den nuværende politiklageordning, blev der udtalt bekymring over, at det nye system ikke ville gøre større forskel eller medføre væsentlige forbedringer i forhold til det gamle system. Kritikerne var bekymrede

for, at statsadvokaterne – som følge af den manglende adskillelse af politiet og anklagemyndigheden på lokalt niveau – ikke ville udvise den nødvendige uvildighed og objektivitet i deres efterforskning og afgørelse af klagesagerne.

Selv regeringens Visionsudvalg (som af regeringen havde fået til opgave at komme med anbefalinger til en ny struktur for politiet og anklagemyndigheden – den senere politireform) udtaler (10 år senere) i sin rapport fra maj 2005, at det nuværende systems sammenblanding af politi og anklagemyndighed på lokalt niveau er enestående for Danmark og Norge og i princippet ikke befordrende for uafhængigheden i den legalitetskontrol med politiets embedsførelse, som anklagemyndighederne har ansvaret for at føre.

Rigsadvokatens årlige beretninger om behandlingen af klager over politiet viser statistisk, hvor få klagesager der ender med, at borgerne får medhold i deres klager². Myndighederne har heroverfor anført, at det ringe antal sager, som afgøres med, at borgeren får medhold i sin klage, skal ses som en generel indikator for klagernes kvalitet – at klagerne generelt er grundløse. Forsvarsadvokater har på den anden side udtrykt bekymring over, at så få klager får medhold, og ser hovedårsagen til dette forhold i den manglende uafhængighed og uvildighed, som klager over politiet efter deres opfattelse behandles med.

I denne rapport omtaler Amnesty fem sager, i hvilke enkeltpersoner (eller deres pårørende) har indgivet klage med påstand om, at de har været udsat for menneskerettighedskrænkelser fra politiets side. Sagerne rejser spørgsmål om grundigheden og uvildigheden i efterforskningen af dem, om den manglende adskillelse af politi og anklagemyndighed, og om manglende gennemsigtighed i beslutningsprocessen.

Generelt anses det danske politi af offentligheden for at udøve sine magtbeføjelser med tilbageholdenhed og konduite³. Ydermere gennemgår alle politifolk et uddannelsesforløb på Politiskolen (43 måneder inklusive praktik), som skal sætte dem i stand til at møde de ud-

fordringer, som følger med jobbet, på en professionel og lovlig måde. Men med en politistyrke på omkring 11.000 politifolk og politiarbejdets konfliktbetonede karakter er det givet, at fejl og tjenesteforseelser finder sted. Det er afgørende, at disse fejl eller tjenesteforseelser behandles med gennemsigtighed, uvildigt, uafhængigt og effektivt i overensstemmelse med dansk ret og internationale menneskerettighedsstandarder.

I denne rapport har Amnesty International fremsat en række anbefalinger, som, hvis de bliver fulgt, kunne føre til en styrkelse af respekten for og beskyttelsen af menneskerettighederne og retssikkerheden og øge offentlighedens og politiets tillid til et retfærdigt, uafhængigt og effektivt system til behandling af klager over politiet. Anbefalingerne omfatter blandt andet en adskillelse af politiet og anklagemyndigheden, en grundig gennemgang af den nuværende praksis og etablering af et nyt klagesystem.

I særdeleshed anbefaler organisationen, at statsadvokaterne erstattes af et uafhængigt klageorgan med myndighed til at efterforske og afgøre klager over politiet, og at dette klageorgan skal være uden forbindelse eller sammenhæng, institutionelt, strukturelt eller på anden vis, med politiet eller anklagemyndigheden.

Klageorganet skal have myndighed til at træffe retligt bindende afgørelser i politiklagesager om, hvorvidt der skal udtrykkes beklagelse eller udtales kritik. Videre skal klageorganet have myndighed til at fremsætte anbefalinger om iværksættelse af disciplinære foranstaltninger. Den myndighed, som træffer afgørelse om disciplinære foranstaltninger, skal have pligt til at rapportere tilbage til klageorganet om forløbet/resultatet af de disciplinære foranstaltninger.

Endvidere skal klageorganet have myndighed til at fremsætte anbefalinger til statsadvokaterne om, hvorvidt en klagesag skal lukkes ved, at der ikke foretages videre, eller om der skal indledes strafforfølgning eller andre skridt. Klageorganet skal herefter kunne påklage statsadvokaternes eventuelle afgørelse til domstolene. Endelig anbefaler Amnesty International, at beskyttel-

2) Se side 19-20

3) IFKA 1999, Finansministeriet 1981-1998, Visionsudvalget, maj 2005, Eurobarometer 2006, Rigspolitiets undersøgelse 2007.

sen af de rettigheder, som ofre for overgreb eller magtmisbrug fra politiets side har, styrkes, således at ofrene får mulighed for at udøve deres ret til oprejsning, herunder erstatning. Styrkelsen af ofres rettigheder omfatter klagerens ret til gratis advokatbistand, retten til at søge uafhængig lægelig ekspertise for at få en supplerende lægelig vurdering – en second opinion – og retten for slægtninge til en person, som er afdød i politiets varetægt, til at få en uafhængig retsmedicinsk ekspert til at overvære en eventuel obduktion eller til at foretage en uafhængig retsmedicinsk undersøgelse, betalt af det offentlige. Den styrkede beskyttelse af of-

renes rettigheder skal endvidere omfatte retten til at påklage en hvilken som helst afgørelse om at indstille efterforskningen eller henlægge en klagesag til domstolene.

Amnesty International har baseret denne rapport på domsudskrifter og andre strafprocessuelle dokumenter, officielle dokumenter, rapporter fra medierne og dokumentarprogrammer, samt på interview med advokater, ofre eller deres slægtninge, og møder med repræsentanter for Justitsministeriet, Rigsadvokaten og politiklagenævnene.

4) For en mere udførlig liste over relevante menneskerettighedsstandarder henvises til Amnesty International, 10 Basic Human Rights Standards for Law Enforcement Officials, 1998, AI Index: POL 30/04/98.

---

1. DEL: RETTIGHEDER OG KLAGESYSTEM

Relevante internationale menneskerettighedsstandarder

Kvaliteten i politiets arbejde og adfærd er afgørende for sikringen af respekten for retssikkerheden og menneskerettighederne og livskvaliteten i dette land.

Ved monitorering og rapportering om respekten for menneskerettighederne analyserer Amnesty International den nationale lovgivning og praksis i lyset af de internationale menneskerettighedsstandarder. Sådanne standarder pålægger politiet at respektere og beskytte den enkeltes (individets) menneskerettigheder; og at gennemføre uafhængige, uvildige, hurtige og grundige undersøgelser af påstande om menneskerettighedskrænkelser og anden embedsmisbrug fra politiets side; at drage de ansvarlige for krænkelserne til ansvar og at sikre ofret oprejsning.

De internationale menneskerettighedsstandarder af særlig relevans for en analyse af systemerne til behandling af sager om påstået embedsmisbrug fra politiets side omfatter bindende internationale menneskerettighedskonventioner og ikke-bindende menneskerettighedsstandarder, som giver mere detaljerede retningslinjer om implementeringen af konventionerne. Blandt de vigtigste menneskerettighedskonventioner er: Den Internationale Konvention om Borgerlige og Politiske Rettigheder, Den Europæiske Konvention om Beskyttelsen af Menneskerettigheder og Grundlæggende Friheder og FN's Konvention mod Tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf. Blandt de vigtigste ikke-bindende standarder er The UN Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials (FNs grundlæggende principper for retshåndhævelsespersonales magtanvendelse og brug af skydevåben), The UN Code of Conduct for Law Enforcement Officials (FN's adfærdskodeks for retshåndhævelsespersonale), og the European Code of Police Ethics⁴.

Retten til effektive retsmidler

Den Internationale Konvention om Borgerlige og Politiske Rettigheder, artikel 2, afsnit 3(a), pålægger de deltagende stater at sikre enhver, hvis rettigheder eller friheder efter denne konvention krænkes, adgang til effektive retsmidler herimod, uanset om de personer, der har begået krænkelserne, har handlet i embeds medfør. Menneskerettighedskomiteen, som er etableret i medfør af konventionen, har udstedt General Comment no. 7 (om effektiv efterforskning og effektive retsmidler for ofre for tortur og anden mishandling).

Europarådets Konvention til Beskyttelse af Menneskerettigheder og Grundlæggende Frihedsrettigheder (herefter benævnt Den Europæiske Menneskerettighedskonvention), artikel 13, pålægger deltagerstaterne at sikre enhver, der krænkes i de ved konventionen anerkendte rettigheder og friheder, adgang til effektiv oprejsning for en national myndighed, uanset om krænkelserne er begået af personer, der handler på embeds vegne.

FNs Konvention mod tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf, artiklerne 12, 13 og 16, pålægger de deltagende stater at sikre, at deres kompetente myndigheder hurtigt iværksætter upartiske undersøgelser af påstande om tortur eller anden mishandling; og at sikre klagerens ret til at få sin sag undersøgt hurtigt og upartisk af de kompetente myndigheder.

FNs grundlæggende principper for retshåndhævelsespersonales magtanvendelse og brug af skydevåben, principper 22 og 23, pålægger regeringerne og retshåndhævelsesmyndighederne at etablere effektive rapporterings- og overvågningsprocedurer, og at sikre, at personer, som har været udsat for magtanvendelse eller brug af skydevåben, eller deres juridiske repræsentanter, skal have adgang til en uafhængig proces, herunder en retlig prøvelse. Afgår sådanne personer ved døden, skal personer, som har været afhængige af dem, have samme rettigheder.

The European Code of Police Ethics, afsnit IV, principper 59-62, siger blandt andet, at politiet skal stå til ansvar over for staten, borgerne og deres repræsentanter, og at politiet skal være undergivet effektiv ekstern kontrol. Videre siges det, at statens kontrol skal være delt mellem den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt. Endelig skal offentlige myndigheder sikre effektive og uvildige procedurer for behandlingen af klager over politiet.

Menneskerettighedsstandarder om retten til liv og forbuddet mod tortur og anden mishandling

Retten til liv

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, artikel 2, og *Den Internationale Konvention om Borgerlige og Politiske Rettigheder*, artikel 6, pålægger staterne at respektere og beskytte enhvers ret til liv.

The European Code of Police Ethics, princip 35, pålægger politiet og alle politiorganisationer at respektere enhvers ret til liv.

Forbud mod tortur, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf

FN's konvention mod tortur, artikel 2, pålægger enhver deltagende stat at træffe virkningsfulde lovgivningsmæssige, administrative, juridiske eller andre foranstaltninger for at forhindre torturhandlinger på ethvert territorium under dens jurisdiktion.

Artikel 1 i *FN's konvention mod tortur* definerer tortur som "enhver handling, ved hvilken stærk smerte eller lidelse, enten fysisk eller mental, bevidst påføres en person med det formål at fremskaffe oplysninger eller en tilståelse fra denne eller en tredjemand, at straffe ham for en handling, som han selv eller en tredjemand har begået eller mistænkes for at have begået, eller at skræmme eller lægge tvang på ham eller en tredjemand, eller af nogen grund baseret på nogen form for forskelsbehandling, når en sådan smerte eller lidelse påføres af eller på opfordring af en offentlig ansat eller en

anden person, der virker i embeds medfør eller med en sådan persons samtykke eller indvilligelse. Smerte eller lidelse, der alene er en naturlig eller tilfældig følge eller del af lovlige sanktioner, er ikke omfattet."

Videre pålægger konventionens artikel 16, stk. 1, enhver deltagende stat på ethvert territorium under sin jurisdiktion at påtage sig at forhindre andre handlinger, som indebærer grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf, som ikke udgør tortur som defineret i artikel 1, når sådanne handlinger er foretaget af eller på opfordring af en offentlig ansat eller en anden person, der virker i embeds medfør eller med en sådan persons samtykke eller indvilligelse.

Den Internationale Konvention om Borgerlige og Politiske Rettigheder, artikel 7, og *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention*, artikel 3, pålægger staterne at beskytte og respektere ethvert menneskes ret til ikke at blive underkastet tortur eller anden mishandling.

The European Code of Police Ethics, princip 36, siger, at politiet ikke må påføre, anstifte eller tolerere nogen handling, som udgør tortur, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf under nogen omstændigheder.

The UN Code of Conduct for Law Enforcement Officials, artikel 5, siger, at intet retshåndhævelsespersonale må påføre, anstifte eller tolerere nogen form for tortur eller anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf.

Om magtanvendelse eller brugen af skydevåben

I forlængelse af kravene til staterne om at respektere og beskytte retten til liv, begrænser internationale standarder udtrykkeligt de omstændigheder og den måde, hvorpå retshåndhævelsespersonale kan anvende magt over for personer.

The UN Code of Conduct for Law Enforcement Officials, artikel 3, siger, at retshåndhævelsespersonale alene må anvende magt, når dette er strengt nødvendigt, og kun

i et omfang, som er nødvendigt for udførelsen af deres tjeneste.

The UN Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, princip 4, siger, at retshåndhævelsespersonale kun må anvende magt eller bruge skydevåben, hvis andre (ikke-voldelige) metoder viser sig ineffektive eller uden udsigt til at frembringe det ønskede resultat.

Princip 5 i *The UN Basic Principles* siger, at når den lovlige magtanvendelse og brug af skydevåben er uundgåelig, skal retshåndhævelsespersonale a) udvise tilbageholdenhed i magtanvendelsen eller brugen af skydevåben og handle på en måde, som står i rimeligt forhold til alvoren af den lovovertrædelse, som der er tale om, og det mål, som ønskes nået, og b) holde skader og kvæstelser på et minimum og respektere og bevare menneskeliv, og c) sikre at assistance og lægehjælp gives til alle sårede og ramte personer på det tidligst mulige tidspunkt.

Princip 7 i *The UN Basic Principles* pålægger regeringerne at sikre, at vilkårlig magtanvendelse eller brug af skydevåben udøvet af retshåndhævelsespersonale straffes som en kriminel handling i henhold til deres lovgivning.

The European Code of Police Ethics, princip 37, siger, at politiet kun må anvende magt, når det er strengt nødvendigt, og kun i et omfang, som er påkrævet for at nå et legitimt formål.

Ofrenes rettigheder

Internationale menneskerettighedsstandarder beskytter også ofrene for menneskerettighedskrænkelser, herunder ofrenes ret til oprejsning, hvilket blandt andet omfatter retfærdig og passende erstatning og foranstaltninger til fuld og hel rehabilitering. (Se bl.a. FN's Torturkonvention, artikel 14, og UN Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, vedtaget af Generalforsamlingen in 1985).

Dansk lovgivning til implementering af de internationale menneskerettighedskonventioner og standarder om politiets virksomhed

Internationale menneskerettighedskonventioner på-

lægger de deltagende stater at iværksætte lovgivningsmæssige, administrative og andre foranstaltninger for at sikre, at deres lovgivning og praksis er i overensstemmelse med statens forpligtelser i henhold til de internationale menneskerettighedsstandarder. Den deltagende stat har pligt til at sikre, at der er et formelt lovgivningsmæssigt grundlag for at beskytte og håndhæve de menneskerettigheder, som der måtte være tale om. Videre skal de oven for citerede ikke-traktatmæssige standarder, som giver mere detaljerede retningslinjer for implementeringen af konventionerne, tages med i betragtning og respekteres af regeringerne inden for rammerne af deres lovgivning og praksis.

Retten til liv er beskyttet i den danske straffelov, som omfatter alle, herunder også politifolk, og som kriminaliserer drab, uagtsomt manddrab og vold med døden til følge.

Straffeloven indeholder ikke en selvstændig straffebestemmelse, som kriminaliserer tortur, sådan som tortur er defineret i FN's torturkonvention. Den danske regerings standpunkt har hidtil været, at tortur (og umenneskelig og grusom og nedværdigende behandling eller straf) allerede er kriminaliseret, idet de forskellige elementer eller handlinger, som kan udgøre tortur er kriminaliseret i straffeloven (vold, mishandling, voldtægt, drab, trusler m.v.) Men i efteråret 2007 meddelte regeringen, at den forventede at fremsætte et forslag om vedtagelse af en selvstændig bestemmelse i straffeloven om tortur i 2008. På nuværende tidspunkt er nedværdigende behandling dækket af straffelovens bestemmelser om vold⁵.

I sine "Concluding observations" om regeringens implementering af bestemmelserne i FN's torturkonvention i dansk ret anbefalede FN's torturkomité i maj 2007:

Definition of torture

The Committee notes that the Ministry of Justice has recently requested the Standing Committee on Criminal Matters to consider the possibility of inserting a special provision on torture in the Criminal Code. Notwithstanding the State party's ongoing efforts to review this issue and the existing provisions of the

5) Amnesty International har anbefalet, at en selvstændig straffebestemmelse om tortur, svarende til definitionen på tortur i FN's torturkonvention, blev indsat i straffeloven. I 2006 meddelte justitsministeren, at hun overvejede et skift i forhold til behovet for at vedtage en selvstændig bestemmelse om tortur i straffeloven. I efteråret 2007 meddelte regeringen, at den forventede at fremsætte et lovforslag om en selvstændig bestemmelse om tortur i straffeloven i 2008. (I forhold til den militære straffelov tilkendegav regeringen ikke lignende initiativer). I januar 2008 har Straffelovrådet udgivet en betænkning om indførelse af en strafs-kærpelsesbestemmelse, som citeres sammen med de eksisterende materielle straffebestemmelser i straffeloven, når volden, mishandlingen, truslerne, den ulovlige tvang etc. har haft karakter af tortur.

Criminal Code, the Committee reiterates the concern expressed in its previous conclusions and recommendations (CAT/C/CR/28/1) with regard to the absence of a specific offence of torture, consistent with articles 1 and 4, paragraph 2, of the Convention. While noting the introduction of a Defense Command Directive on the prohibition of torture and other cruel, inhumane or degrading treatment or punishment in the Armed Forces, the Committee regrets the State party's decision to exclude a special provision of torture from the new Military Criminal Code. (Articles 1 and 4)

The Committee calls upon the State party to enact a specific offence of torture, as defined in article 1 of the Convention, in its Criminal Code as well as in the Military Criminal Code making it a punishable offence as set out in article 4, paragraph 2, of the Convention.”⁶

Vilkårlig eller uforholdsmæssig magtanvendelse eller brug af skydevåben

Afhængigt af omfanget af magtanvendelsen eller brugen af skydevåben er sådanne handlinger kriminaliseret i straffeloven, kapitel 25: Forbrydelser mod liv og lemme, som går fra drab til forskellige grader af vold, mishandling, overgreb, overfald, overfald under skærpende omstændigheder m.v. Disse straffelovsbestemmelser gælder alle, herunder politiet.

Lov om politiets virksomheds (herefter benævnt politiloven) generelle bestemmelse om magtanvendelse, kapitel 4, §16, har følgende ordlyd:

§16 *Politiets magtanvendelse skal være nødvendig⁷ og forsvarlig og må alene ske med midler og i en udstrækning, der står i rimeligt forhold til den interesse, der søges beskyttet. Det skal indgå i vurderingen af forsvarligheden, om magtanvendelsen indebærer risiko for, at udenforstående kan komme til skade.*

Stk. 2. Magt skal anvendes så skånsomt, som omstændighederne tillader, og således at eventuelle skader begrænses til et minimum.

I Bekendtgørelse nr. 978 af 21. september 2004, om politiets anvendelse af visse magtmidler mv., findes yderligere detaljerede bestemmelser om magtanvendelse, skydevåben, politistave, politihunde og tåregas.

Bekendtgørelsen indeholder fire kapitler – et for hvert af de følgende magtmidler – skydevåben, politistave, hunde og tåregas. I disse regler beskrives de konkrete situationer (trussel/fare), hvor magtmidlerne må bringes i anvendelse, og alle forudsætter en vurdering af forholdsmæssigheden mellem et givet magtmiddel og en given situation for at forhindre uforholdsmæssig magtanvendelse og minimere skader etc.

Statens forpligtelse til at sikre retten til effektive retsmidler ved en national myndighed

Retsplejelovens kapitel 93b indeholder de regler, som regulerer behandlingen af klager over politiets adfærd (adfærdsklager i modsætning til klager over påståede straffelovsovertrædelser begået af politifolk).

Kapitel 93c indeholder de regler, som regulerer behandlingen af straffesager mod politifolk.

Kapitel 93d indeholder reglerne for politiklagenævnene, deres udnævnelse, sammensætning, funktion og deres kompetence.

Indledende bemærkninger om inkorporeringen af internationale menneskerettighedsstandarder i dansk ret

Bortset fra, at der mangler en selvstændig bestemmelse om og fuldstændig definition på tortur i straffeloven, synes den formelle inkorporering af internationale menneskerettighedsstandarder om politiets virke i dansk ret at være på plads. Det bemærkes i den sammenhæng, at ordlyden af de danske bestemmelser om politiets magtanvendelse i politiloven og bekendtgørelsen om politiets anvendelse af visse magtmidler mv. følger ordlyden af de internationale menneskerettighedsstandarder ret tæt. Amnesty International er dog fortsat bekymret over den praktiske implementering af dem.

⁶ I sin rapportering til CAT i april 2007 (AI Index: EUR 18/001/2007) opfordrede Amnesty International den danske regering til at sikre indsættelsen af en selvstændig bestemmelse om tortur, defineret i overensstemmelse med artikel 1 i Torturkonventionen, i den danske straffelovgivning. I januar 2008 har Straffelovrådet afgivet sin betænkning med anbefalinger til formuleringen af en sådan bestemmelse. Se note 5.

⁷ "Nødvendig" betyder, at formålet ikke kan nås uden magtanvendelse.

Vedrørende staternes forpligtelse til at sikre effektive retsmidler mod menneskerettighedskrænkelser begået af politiet har det været denne rapport's formål at konstatere, om politiklagesystemet faktisk er uvildigt og uafhængigt på det praktiske niveau.

For at bevare en høj standard i politiets arbejde er det afgørende, at klagesystemet er – og opfattes og erfares som – effektivt både i offentlighedens og politiets øjne.

Historisk udvikling af klagesystemet

Indtil 1996 blev borgernes klager over politiet behandlet i lokalnævnene og af politimesteren i det distrikt, som klagen vedrørte. Lokalnævnene besluttede, om en klage skulle give anledning til en egentlig efterforskning, eller om en sådan efterforskning skulle afvises, fordi klagen var grundløs. I begge tilfælde var det politimesteren (i København politidirektøren), som afgjorde klagesagen.

Det lokale politi havde sæde i lokalnævnene, som bestod af to medlemmer udpeget af og blandt politipersonalet i distriktet, og borgmestrene fra de kommuner, som var omfattet af politidistriktet. For hver 100.000 indbyggere, som en kommunes indbyggertal oversteg 30.000, kunne kommunalbestyrelserne udpege yderligere en repræsentant ud over borgmesteren. I København bestod lokalnævnet af politidirektøren, to medlemmer valgt af og blandt politipersonalet i politidistriktet, en borgmester (København har syv borgmestre) og fire medlemmer valgt af og blandt medlemmerne af Københavns Borgerrepræsentation. Når lokalnævnet skulle behandle en politiklagesag, blev nævnet suppleret med endnu et medlem, som var udpeget af Advokatrådet. Således blev afgørelser om klager om politiets embedsførelse afgjort af tre medlemmer af Københavns Politi, en borgmester, fire medlemmer af Borgerrepræsentationen og en forsvarsadvokat.

Lokalnævnet havde kompetence til enten at afslå en anmodning om efterforskning/undersøgelse af en klage med den begrundelse, at klagen var grundløs, eller at

træffe afgørelse om, at en efterforskning/undersøgelse skulle iværksættes. Hvis nævnet anså en klagesag for at være grundløs, blev sagen oversendt til politimesteren (i København politidirektøren) til videre foranstaltning og afgørelse.

I sager, hvor nævnet fandt, at der var behov for en undersøgelse, kunne nævnet også beslutte, om undersøgelsen af en klage skulle gennemføres som en indenretlig undersøgelse, eller om undersøgelsen skulle forestås af statsadvokaten. Resultatet af undersøgelsen ville så blive forelagt lokalnævnet, og nævnet kunne herefter træffe afgørelse om, hvorvidt sagen nu var fuldt oplyst eller behøvede yderligere undersøgelser. Hvis sagen var fuldt oplyst (undersøgt), blev den oversendt til politimesteren (i København politidirektøren) til videre foranstaltning og afgørelse. Hvis lokalnævnet fandt, at yderligere undersøgelser var påkrævede, blev denne beslutning også oversendt til politimesteren til videre foranstaltning og afgørelse.

Således deltog det lokale politi på alle niveauer og stadier i beslutningsprocessen i sager, som vedrørte dets eget personale. Det blev oplevet som urimeligt vanskeligt for borgerne at få oprejsning, når de indgav klager over politiet.

Amnesty Internationals rapport fra juni 1994 om påstået politimishandling i Danmark omtalte blandt andet bekymringerne vedrørende behandlingen af klager over politiet. Den kritik, som Amnesty og andre⁸ fremsatte af ordningen, var medvirkende til beslutningen om at etablere en anden politiklageordning.

1994-udvalget

I 1994 udpegede den daværende justitsminister Bjørn Westh et udvalg bestående af repræsentanter for domstolene, politiet og anklagemyndigheden, Københavns Universitet og Advokatrådet m.fl., som fik til opgave at udarbejde anbefalinger til et nyt politiklagesystem.⁹ Dette udvalg (herefter benævnt 1994-udvalget) anførte følgende i sin betænkning (Betænkning nr. 1278 af 1994 om behandlingen af klager over politipersonale), side 12:

8) Danmarks Retspolitiske Forening, forsvarsadvokater, retsvidenskabsfolk, medierne.

9) 1994-udvalget fik til opgave at fremsætte anbefalinger til ændringer i lovgivningen om behandlingen af klager over politiet for deres adfærd i tjenesten. Det fremgik udtrykkeligt af kommissoriet, at lokalnævnene ikke skulle deltage i behandlingen af klager over politiet i det fremtidige klagesystem. Det fremgik videre, at udvalget skulle have særlig opmærksomhed rettet mod spørgsmålet om, hvem der skulle efterforske adfærdsklager og klager om påståede strafbare forhold, når disse handlinger er begået i tjenesten, og at udvalget skulle fremsætte konkrete forslag til formuleringen af ny lovgivning.

“Et veluddannet og velfungerende politi er af væsentlig betydning for et demokratisk samfund. Ikke mindre vigtigt er det, at befolkningen har tillid til, at politiet – med de magtbeføjelser det er tillagt – udfører dets opgaver på god og ordentlig måde. Tilliden til politiet forudsætter bl.a., at klager over politipersonalet undergives en korrekt behandling, og at klagesystemet opleves som betryggende.”

...“Men af væsentlig vægt vil det være, at borgeren, hvis han mener sig forurettet af politiet, kan have tillid til, at hans klager bliver behandlet retfærdigt. Det er derfor nødvendigt at sikre en effektiv, hurtig og upartisk behandling af alle klager over magtmisbrug, myndighedsmisbrug eller forseelser i øvrigt fra politiets side i forbindelse med udøvelsen af dets beføjelser.”

Og side 13: *“For øvrigt taler også hensynet til politiet i almindelighed for, at undersøgelsen gøres så upartisk som muligt. En mistanke, som – med rette eller urette – kastes over de af politiet selv foretagne undersøgelser, bevirker, at det for politiet kan være overmåde vanskeligt i offentlighedens øjne at blive rensset selv for åbenbart urimelige beskyldninger.”*

1994-udvalget anerkendte (1994-udvalget havde som nævnt repræsentanter for Højesteret, Rigspolitiet, Foreningen af Politimestre, Dansk Politiforbund, statsadvokaterne, Den Danske Dommerforening, Justitsministeriet, Københavns Universitet, Advokatsamfundet m.fl.) således, at det ikke alene er af vital betydning at have et pålideligt og veluddannet politi og en effektiv klageordning – det er også vigtigt, at klageordningen opleves effektiv og uvildig og objektiv af borgerne.

På baggrund af betænkning nr. 1278 (herefter benævnt 1994-betænkningen) besluttede regeringen og Folketinget at indføre en ny ordning, hvorefter det er statsadvokaterne, der skal undersøge/efterforske klager over politiet og træffe den endelige afgørelse efter forelægelse af sagen for politiklagenævnene. Ordningen trådte i kraft i 1996.

Under behandlingen af lovforslaget om den nuværende politiklageordning i Folketinget blev der fra flere sider udtalt bekymring over, at det nye system ikke ville gøre større forskel eller medføre væsentlige forbedringer i forhold til det gamle system – hvor klagerne blev behandlet i lokalnævnene. Kritikerne tvivlede på, om statsadvokaterne i lyset af systemets manglende adskillelse af politiet og anklagemyndigheden på lokalt plan ville udvise den nødvendige uvildighed og objektivitet i deres efterforskning og afgørelse af klagesagerne. I Danmark er anklagemyndigheden i første instans og politiet integreret i én organisation, og politimesteren (siden politireformen i januar 2007: politidirektøren¹⁰) har en dobbeltrolle – som chef for politiet og chef for anklagemyndigheden i sin kreds. Politijuristerne (anklagerne) turnerer mellem politiet og statsadvokaterne, Rigsadvokaten og Justitsministeriet i løbet af de første 10 år af deres ansættelse. Kritikerne af klagesystemet hævder, at dette forløb skaber et kollegialt sammenhold mellem politiet og statsadvokaterne, som ikke fremmer uvildigheden og objektiviteten i behandlingen af klager over politiet.

Det nuværende klagesystem

Efter den nuværende ordning er det statsadvokaten (i hver af de seks regioner), som modtager, registrerer og efterforsker klager over politifolk i den pågældende region. Statsadvokaten har ansvaret for at interviewe klageren, den eller de politifolk, som klagen vedrører, hans eller hendes kolleger og eventuelle andre vidner. I praksis lader statsadvokaten ofte politifolk fra Rigspolitiets Rejseafdeling interviewe de implicerede parter, særligt i sager, som involverer et større antal klagere og vidner. Det lokale politi er ikke involveret i efterforskningen, bortset fra situationer, hvor det er nødvendigt, at det lokale politi foretager uopsættelige skridt til indsamling og bevarelse af bevismateriale, som ellers ville gå tabt, eller hvor statsadvokaten henviser bagatelsager til behandling og løsning på lokalt plan.

Hvis (vidne-)forklaringer afgives indenretligt, kan både klageren og den politibetjent, som klagen vedrører, beskikkes en advokat. Bortset herfra kan retten beslutte

10) På grundlag af Visionsudvalgets rapport af maj 2005 vedtog regeringen og Folketinget en reform af politiet og anklagemyndighederne. De tidligere 54 politikredse er blevet lagt sammen til 12 store politikredse. Reformen trådte i kraft i 2007.

at beskikke advokater til parterne efter anmodning fra klageren eller politibetjenten, hvis sagens kompleksitet eller udvikling gør det påkrævet. Advokatbistanden er gratis, uanset parternes indkomst.

En klage over en voldsom anholdelse kan både være en adfærdsklage og en klage over strafbart forhold. Kan det ikke umiddelbart udelukkes, at der vil blive rejst sigtelse mod den indklagede betjent for overtrædelse af straffeloven, afhøres han med en sigtets rettigheder.

Politiklagenævnene

For hver af de seks statsadvokater er der et regionalt politiklagenævn, som består af tre medlemmer: En advokat (forsvarsadvokat), som er formand for nævnet, og to lægfolk.

Statsadvokaten underretter politiklagenævnet om klager og rapporter om begivenheder og hændelsesforløb, som rejser spørgsmål om politifolks eventuelt uhensigtsmæssige adfærd i tjenesten eller straffelovsovertrædelser. Politiklagenævnet kan så tilkendegive over for statsadvokaten, at nævnet finder, at der bør iværksættes en undersøgelse. Men statsadvokaten kan til enhver tid iværksætte en undersøgelse af egen drift, uafhængigt af politiklagenævnets vurdering.

Politiklagenævnet modtager kopi af det bevismateriale, som statsadvokaten indsamler i løbet af efterforskningen. Statsadvokaten har pligt til at informere politiklagenævnet om enhver større beslutning, der træffes i løbet af efterforskningen. Nævnet kan fremsætte bindende anmodninger til statsadvokaten om foretagelse af bestemte efterforskningsmæssige skridt. Hvis statsadvokaten under en strafferetlig efterforskning ikke handler i overensstemmelse med en anmodning fra politiklagenævnet, kan spørgsmålet indbringes for en dommer.

Når statsadvokaten har tilendebragt efterforskningen i sagen, udfærdiger han eller hun en rapport om resultatet af undersøgelse. Rapporten indeholder oplysninger om forløbet af efterforskningen og de faktuelle omstændigheder af betydning for afgørelsen af sagen samt en vurdering af de indsamlede bevisers vægt. I

rapporten angiver statsadvokaten endvidere, hvilken afgørelse han eller hun forventer at træffe. Denne rapport med indstilling til afgørelse forelægges politiklagenævnet.

Politiklagenævnet kan erklære sig enig med statsadvokatens udkast til afgørelse – d.v.s. tiltræde afgørelsen – eller erklære sig uenigt med statsadvokatens afgørelse. Hvis nævnet erklærer sig uenigt med statsadvokatens indstilling til afgørelse, kan statsadvokaten vælge at følge nævnets tilkendegivelse eller fastholde og træffe den oprindeligt foreslåede afgørelse. Nævnets tilkendegivelse har alene karakter af en anbefaling; nævnet har ikke kompetence til at omgøre statsadvokatens (indstilling til) afgørelse.

Er politiklagenævnet uenigt med statsadvokaten, og vælger statsadvokaten at fastholde og træffe sin afgørelse uanset nævnets opfattelse, kan nævnet vælge at påklage sagen til Rigsadvokaten. Dette sker dog yderst sjældent. I 2004, 2005 og 2006 er det således sket 3 gange årligt – ud af henholdsvis 975, 966 og 906 afgjorte sager.¹¹

Hvis politiklagenævnet er uenigt med statsadvokatens afgørelse, skal statsadvokaten i afgørelsen til borgeren og den indklagede politibetjent gøre udtrykkeligt opmærksom på nævnets vurdering (uenigheden) af sagen. Både klageren og den indklagede politibetjent kan påklage statsadvokatens afgørelse til Rigsadvokaten uanset nævnets vurdering af sagen. Rigsadvokaten omgør gennemsnitligt 1-3 procent af de sager, som påklages til ham af borgerne, politiet og politiklagenævnene. Rigsadvokatens afgørelse er endelig og kan ikke påklages til politiklagenævnene, justitsministeren eller noget andet organ.

Formanden for Politiklagenævnet for København, Frederiksberg og Tårnby har over for Amnesty International tilkendegivet, at det beskedne antal påklager fra politiklagenævnene til Rigsadvokaten dels skyldes, at nævnene i langt den overvejende del af klagesagerne er enige med statsadvokaterne i deres vurderinger og indstillinger til afgørelse, og dels skyldes det forhold, at politiklagenævnene ikke indbringer alle de sager, hvori

11) Se Rigsadvokatens beretning for 2006, tabel 1 og 4, side 115 og 122.

de er uenige med statsadvokatens afgørelse, for Rigsadvokaten, men kun de sager, som efter nævnets opfattelse er principielle.

Politiklagenævnene kan også fremsætte anbefalinger (anmodninger) om enkeltsager på eget initiativ og fremsætte generelle anbefalinger om behandlingen af bestemte typer af sager. Statsadvokaterne og politiet har ikke pligt til at følge disse generelle anbefalinger.

Politiklagenævnene interviewer ikke selv klageren, den indklagede betjent eller eventuelle vidner, men tager stilling til sagen på grundlag af statsadvokatens skriftlige gennemgang og indstilling i sagen sammen med det bevismateriale, som er indsamlet i løbet af efterforskningen af klagesagen. Politiklagenævnet kan dog anmode statsadvokaten om at give møde i nævnet og forelægge sagen.

Amnesty Internationals bekymringer

Amnesty International finder det bekymrende, at politiklagenævnene ikke med deres nuværende bemyndigelse, skønt organisatorisk uafhængige af politiet, kan anses for at kunne sikre et effektivt tilsyn med efterforskningen af klagesagerne. Uden kompetence til at gennemføre deres egne interview og egen efterforskning har nævnene ikke den fornødne myndighed til at sikre et effektivt, uafhængigt tilsyn eller kontrol med efterforskningen af klager over politiet.

Yderligere finder Amnesty International det problematisk, at politiklagenævnene udover at indbringe statsadvokaternes afgørelser for Rigsadvokaten ikke har yderligere retsmidler, hvis nævnene ikke er enige med Rigsadvokatens afgørelse.

Amnesty International vil derfor anbefale, at man i en fremtidig, ny klageordning bevarer politiklagenævnene som en uafhængig kontrolinstans, og at man giver politiklagenævnene myndighed til selv at forestå den nødvendige efterforskning og retten til at indbringe en hvilken som helst afgørelse, som de ikke er enige i, for en domstol.

Bagatelsager

I bagatelsager (notitssager) gennemfører statsadvokaten ikke egentlige undersøgelser af klagen eller træffer afgørelse i sagen, men henviser sagen til at blive løst på lokalt niveau. Det betyder, at klageren (borgeren) har et møde med en overordnet politimand på den station, hvor den indklagede betjent har tjenestested, for at drøfte det forløb, som har givet anledning til klagen, med henblik på at nå en fælles forståelse af forløbet. Der udfærdiges en notits om forløbet af mødet, og en orientering om forløbet sendes til statsadvokaten. Statsadvokaten sender underretningen (notitsen) videre til politiklagenævnet til orientering.

Amnesty International anerkender, at det er et relevant hensyn at undgå, at klagesystemet overbebyrdes med bagatelsager, og lægger i den forbindelse vægt på, at de klagere, hvis sager henvises til denne procedure, gøres bekendt med, at de kan fastholde, at deres klagesag skal gennemgå den ordinære procedure og behandles af statsadvokaten og forelægges politiklagenævnet, inden statsadvokaten træffer afgørelse.

Adfærdsklager og klager over strafbare forhold

Ifølge Rigsadvokatens årsberetninger for 2005 og 2006 blev der i 2005 og 2006 indgivet henholdsvis 367 og 405 adfærdsklager mod politiet og henholdsvis 567 og 584 klager over strafbare forhold. Af de 567 og 584 klager over strafbare forhold vedrørte henholdsvis 252 og 277 klager over færdselsforseelser. I 2005 og 2006 blev der endvidere registreret henholdsvis 9 og 20 sager under retsplejelovens §1020a, stk. 2, (om obligatorisk undersøgelse ved dødsfald eller alvorlig tilskadekomst i politiets varetægt).

I samme periode, 2005 og 2006, behandlede politiklagenævnene henholdsvis 387 og 379 adfærdsklager, 579 og 527 klager over påståede strafbare forhold (heraf 259 og 246 færdselssager) og henholdsvis 10 og 11 sager under retsplejelovens §1020a, stk. 2.

Adfærdsklager går fra overdreven magtanvendelse og myndighedsmisbrug under anholdelser eller ransagninger til andre former for ukorrekt fremgangsmåde i tjenesten, herunder uhøflig eller upassende sprogbrug eller andre former for upassende opførsel. Sager om uforholdsmæssig magtanvendelse i forbindelse med en anholdelse kan – afhængigt af de konkrete omstændigheder – udgøre en overtrædelse af straffeloven. I nogle tilfælde er den påståede myndighedsmisbrug eller uforholdsmæssige magtanvendelse så åbenbar, at det er klart fra klagesagens begyndelse, at sagen vedrører en mulig overtrædelse af straffeloven. I andre sager kan forholdet være det, at undersøgelsen af en adfærdsklage først senere giver anledning til overvejelser af, om den påklagede adfærd også udgør en straffelovsovertrædelse. I afsnit 2 af denne rapport beskriver Amnesty International en sag fra Kalundborg, som berører spørgsmålet om grænsefladen mellem ukorrekt adfærd (embedsmisbrug) og straffelovsovertrædelser i en politiklagesag.

Behandlingen af en adfærdsklage (f.eks. om uforholdsmæssig magtanvendelse) indstilles, hvis det under efterforskningen viser sig, at der kan være grundlag for at rejse tiltale mod en politibetjent for vold eller lignende efter straffelovens §§244-246. Hvis den strafferetlige efterforskning herefter fører til, at sagen henlægges uden tiltalerejsning, åbnes sagen igen som adfærdsklage. Afhængigt af embedsmisbrugets alvor kan den samme episode give anledning til to afgørelser: En vedrørende den påståede straffelovsovertrædelse og en vedrørende det påståede embedsmisbrug (adfærdsklagen).

Statsadvokatens beslutning om at undlade at rejse tiltale mod den indklagede politibetjent skal også forelægges for politiklagenævnet, inden afgørelsen formelt træffes. Politiklagenævnet og klageren kan indbringe statsadvokatens beslutning om at undlade at rejse tiltale for Rigsadvokaten. Men som nævnt ovenfor har politiklagenævnet ikke beslutningskompetence.

Andre reaktioner/sanktioner end tiltalerejsning

Afsluttes straffesagen ved, at statsadvokaten beslutter, at der ikke skal rejses tiltale, går sagen i gang igen som adfærdsklage og behandles videre af statsadvokaten og politiklagenævnet. Ved adfærdsklager – som ikke har ført til en straffesag – har statsadvokaten følgende reaktionsmuligheder:

- ◆ afvisning af sagen – der findes ikke at være begået fejl
- ◆ beklagelse over for klageren – uden at der samtidig udtales kritik af politipersonale eller organisatoriske forhold
- ◆ kritik af konkrete betjentes adfærd (1. Kritisabelt. 2. Meget kritisabelt. 3. Stærkt kritisabelt.)
- ◆ kritik af tjenestestedet/ledelsen/dårlig organisation/systemfejl – uden kritik af den enkelte betjent.

Politiklagenævnenes begrænsede saglige kompetence

Disciplinærsager, dvs. beslutningen om, hvorvidt en given sag om embedsmisbrug eller en dom for et (mindre) strafbart forhold skal have disciplinære konsekvenser, dvs. afskedigelse fra politikorpset eller en formel advarsel, falder uden for politiklagenævnenes arbejdsområde – deres saglige kompetence. Hvis disciplinære foranstaltninger ikke kan udelukkes, oversender statsadvokaten sagen til den indklagede betjents tjenestested, hvor politidirektøren (før politireformen i januar 2006, politimesteren) afgør, om der skal iværksættes en disciplinærsag.

Amnesty International finder, at en ny, fremtidig politiklageordning bør udvides til også at omfatte spørgsmålet om disciplinære sanktioner mod en politibetjent som følge af embedsmisbrug, magtmisbrug eller strafbare forhold. Det er afgørende for klagesystemets effektivitet, at sager om embedsmisbrug eller strafbare forhold undtagelsesfrit følges op af disciplinære foranstaltninger. For at opnå den nødvendige gennemsigtighed i processen bør den disciplinære myndighed,

som træffer afgørelse i disciplinærsager, have pligt til at underrette politiklagesystemet om, hvilke disciplinære sanktioner der er iværksat som følge af sagen.

Dispositionsklager, dvs. klager over politiets beslutninger om at henlægge en sag, stoppe en efterforskning, om ikke at rejse tiltale mod en mistænkt, eller om at tage hunde med til demonstrationer eller opløb, ligger også uden for politiklagenævnens arbejdsområde – deres saglige kompetence. Grænsefladen mellem adfærdsklager og klager over påståede strafbare forhold på den ene side og dispositionsklager over politiets beslutninger i deres arbejde på den anden side er uklar. Beslutningen om at tage hunde med til overvågning af en demonstration eller et opløb er en operativ disposition, som kan påklages til politidirektøren eller anfægtes ved et sagsanlæg ved domstolene, men hvordan hundene bruges mod folk, "hvor meget" hundene må bide demonstranterne og i hvilke situationer (proportionalitetsvurderingen), er et spørgsmål om politiets adfærd (adfærdsklager) og falder dermed ind under politiklageordningen og politiklagenævnens saglige kompetence. For de berørte borgere vil forløbet derimod blive oplevet som ét sammenhængende forløb, som bør ansues og behandles samlet.

Amnesty International finder, at sondringen mellem adfærdsklager og dispositionsklager er upraktisk i en række situationer, og anbefaler, at politiklagenævne får kompetence til at behandle adfærdsklager, også selv om klagen omfatter dispositionsspørgsmål. Formanden for Politiklagenævnet for København, Frederiksberg og Tårnby har oplyst over for Amnesty International, at han ville støtte en sådan udvidelse af nævnens saglige kompetence til at kunne behandle sager, hvori også indgår elementer af dispositionsklager.

Ifølge Rigsadvokatens beretninger for 2005 og 2006 blev de henholdsvis 387 og 379 adfærdsklager afgjort på følgende måde:

Statistiske oplysninger om afgørelserne af adfærdsklager

	2005	2006
Klagen forligt i politikredsen (<i>notitssager</i>)	120	129
Klagen tilbagekaldt	12	12
Klagen afvist som forældet	14	5
Klagen afvist som ubegrundet ¹²	210	210
Ej kritik, men forholdet beklaget ¹³	7	7
Grundlag for kritik af polititjenestemandens adfærd	9	8
Systemkritik (<i>herunder tilrettelæggelse af generelle procedurer</i>)	1	0
Andet (<i>omfatter henlagte sager, hvor klageren ikke har svaret</i>)	14	8
I alt	387	379

Statsadvokaternes afgørelse af straffesager mod politipersonalet, herunder sager, der er behandlet efter retsplejelovens §1020 a, stk. 2, 2005 og 2006 (*færdselsager anført i parentes*).

	2005	2006
Anmeldelsen afvist ¹⁴	97 (10)	74 (4)
Efterforskning indstillet eller påtale opgivet ¹⁵	268 (68)	262 (72)
Tiltalegrundlag	189 (176)	173 (162)
Forholdet beklaget, men ikke tiltalegrundlag ¹⁶	10 (1)	7 (0)
Andet ¹⁷	15 (3)	11 (8)
I alt	579 (259)	527 (246)

12) Gruppen omfatter sager, der er grundløse, sager, hvor undersøgelser ikke har underbygget klagen, og sager, hvor der er modstridende forklaringer fra klageren og den indklagede.

13) Sager, hvor statsadvokaten har beklaget forholdet over for klager, selv om der ikke har været grundlag for kritik af polititjenestemandens adfærd.

14) Afvisning efter retsplejelovens §749, stk. 1.

15) Omfatter både sager, hvor efterforskning er indstillet efter retsplejelovens §749, stk. 2, (ikke-sigtede personer) og sager, hvor påtale er opgivet efter retsplejelovens §721, stk. 1, nr. 1, (sigtede personer).

16) Sager, hvor statsadvokaten har beklaget det skete, selvom der ikke har været grundlag for tiltale m.v.

17) Gruppen omfatter blandt andet sager, der er tilbagekaldt, bagatelsager (færdselsager) m.v.

Det fremgår af tabellen på forrige side, at ud af 387 adfærdsklager i 2005 og 379 i 2006 blev henholdsvis 210 og 210 sager afvist som grundløse, mens 9 og 8 klager i henholdsvis 2005 og 2006 resulterede i kritik af den indklagede betjent.

Af tabellen for klager over påståede strafbare forhold fremgår det om de 579 sager i 2005 og de 527 sager i 2006 (inkl. 259/246 færdselssager), at 97/74 klager blev afvist, og at 268/262 sager blev indstillet efter indledende efterforskning og tiltalerejsning blev undladt. 13 ikke-færdselssager i 2005 og 11 ikke-færdselssager i 2006 gav anledning til overvejelser om tiltalerejsning og førte til tiltalerejsning/bødeforlæg/advarel/tiltalefrafald. Alle disse resultater er opført under ét punkt – tiltalegrundlag.

For at fremme offentlighedens adgang til at følge statsadvokaternes praksis i politiklagesagerne burde man underinddele kategorien "tiltalegrundlag" i de ovennævnte, separate reaktioner. En kategori, som behandler tiltalefrafald og tiltalerejsning sammen giver ikke megen brugbar information om statsadvokaternes praksis.

Amnesty International hilser det derfor velkomment, at Rigsadvokatens årlige beretning for 2005 som noget nyt har introduceret en statistisk opgørelse over resultatet af de 13 sager (ikke færdselssager), som er opført under "tiltalegrundlag", og håber, at fremtidige årsberetninger vil indeholde tilsvarende information om resultatet af sagerne.¹⁸

Bevisvurdering. Bevisbyrden

Det nuværende klagesystem trådte i kraft i 1996 og erstattede det meget kritiserede system med lokalnævnene. I forhold til det tidligere system har den nuværende ordning fjernet de mest grelle urimeligheder. Advokater har over for Amnesty International givet udtryk for, at i praksis har forbedringerne i forhold til det tidligere system været beskedne. Nogle har fortalt Amnesty International, at de generelt fraråder deres klienter at spille tid og kræfter på at klage, fordi der efter

deres opfattelse er for ringe udsigter til at få medhold i en klage.

Det forhold, at politiklagenævnene er enige med statsadvokaternes indstillinger til afgørelse i langt størstedelen af klagesagerne, skal ikke nødvendigvis opfattes som et statistisk bevis for, at klagerne er grundløse eller urimelige.

Formanden for Politiklagenævnet for København, Frederiksberg og Tårnby har forklaret til Amnesty International, at i sager, hvor der (kun) er to modstridende redegørelser for forløbet – klageren påstår en ting, og politibetjenten påstår noget andet – og hvor der ikke er andet bevismateriale, som i væsentlig grad støtter borgeren imod politiet, da vil politiklagenævnene altid se sig nødt til at udtrykke enighed med statsadvokatens indstilling til afgørelse, som konstaterer, at - "i lyset af de modstridende forklaringer om forløbet, har vi ikke fundet grundlag for at anse det for godtgjort, at en strafbar handling eller embedsmisbrug har fundet sted."¹⁹

Når der ikke er afgørende beviser til støtte for klagerens påstand, vil det normale være at afvise klagen (eller sigtelsen) med henvisning til de modstridende udsagn (forklaringer) om forløbet og fraværet af beviser, som støtter klagerens forklaring. Derfor betyder en afvisning af klagen ikke nødvendigvis, at der er sat spørgsmålstejn ved klagerens ærlighed eller troværdighed, eller at der er tvivl om, at klagen er udtryk for klagerens oprigtige opfattelse af hændelsesforløbet. Det betyder grundlæggende, at der ikke er tilstrækkelige beviser, som støtter klagerens version af forløbet imod den indklagede politibetjents benægtelse af embedsmisbrug eller strafbare handlinger. I politiklagesager vil modstridende forklaringer være reglen snarere end undtagelsen. Videre er vægten af den relative autoritet hos en borger og en politibetjent ulige.

Amnesty International finder, at svaret på disse forhold er at sikre, at de myndigheder, som er betroet opgaven at efterforske og afgøre klagesagerne, er kompromisløst upartiske, objektive og grundige i deres undersøgelser og afgørelser.

18) Af Rigsadvokatens årsberetning for 2005, (se tabel 5a, side 136) fremgår det, at af de 13 sager, som gav anledning til tiltalerejsning, blev der rejst tiltale for misbrug af fortrolige oplysninger i 3 sager, der blev udstedt bøder i 2 sager om misbrug af fortrolige oplysninger, der blev udstedt en bøde i en sag om dokumentfalsk, der blev rejst tiltale i 1 sag om underslæb med konfiskerede genstande, og der blev rejst tiltale i 1 sag om mishandling/udsættelse af andre for fare, og der blev udstedt en bøde i en sag om hærværk. Ifølge Rigsadvokatens rapport for 2006 blev der rejst tiltale for misbrug af fortrolige oplysninger i 1 sag og udstedt en bøde i en sag om misbrug af fortrolige oplysninger. Videre blev der rejst tiltale i 2 sager om dokumentfalsk, i 1 sag om vold, i 1 sag om uagtsom legemskade, i 1 sag om trusler og 1 sag om bedrageri.

19) I årsberetningen for 2004 benævnte Rigsadvokaten sådanne sager "uafgjort" i statistikken over afgjorte sager, men "uafgjort" forudsætter, at begge parter har vundet et point. Sager, som afvises, fordi parternes forklaringer er modstridende, og der således ikke findes bevis for, at en strafbar handling eller embedsmisbrug har fundet sted, opleves ikke som uafgjort af den borger, som har indgivet klagen.

I *Mikheyev v. Russia*, udtalte Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, at disse standarder (effektivitet, upartiskhed, retfærdighed) ikke pålægger en pligt til at nå et bestemt resultat (dvs. i form af en afgørelse, som tager klagerens påstand til følge imod statens påstand), men en forpligtelse i form af *midler* (dvs. en forpligtelse i forhold til efterforskningens standard). Det, der skal undersøges for at fastslå, om et nationalt klagesystem opfylder kravene til "effektive retsmidler" efter artikel 13 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, er ikke udfaldet af sagen, men midlerne. I *Mikheyev v. Russia* udtalte Domstolen videre, at en undersøgelse/efterforskning for at være "effektiv" skal være grundig, hurtigt og uafhængig.²⁰

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har også udtalt, at hvis en efterforskning efter artikel 2 skal være effektiv, så er det "nødvendigt, at de personer, som er ansvarlige for efterforskningen og skal gennemføre efterforskningen, er uafhængige af de personer, som er impliceret i begivenhederne. Dette indebærer ikke blot fraværet af en hierarkisk eller institutionel forbindelse, men også en praktisk uafhængighed."²¹ Endvidere har Domstolen udtalt, at effektiv efterforskning "betyder, at myndigheden altid skal gøre et alvorligt forsøg på at finde ud af, hvad der skete, og at de ikke må forlade sig på forhastede eller grundløse konklusioner, når de lukker deres efterforskning, eller som grundlag for deres afgørelser [...] De skal tage alle rimelige skridt, som står til deres rådighed, for at sikre bevismateriale vedrørende hændelsesforløbet, herunder blandt andet øjenvidneudsagn, retsmedicinske beviser..." (*Mikheyev v. Russia*, para. 108) og anklagemyndigheden må prioritere at finde potentielt supplerende bevismateriale eller andre vidner, som ikke selv er parter i sagen.

FN's Torturkomité anbefalede i sine afsluttende bemærkninger efter at have gennemgået Danmarks femte, periodiske rapport om Danmarks implementering af Torturkonventionen i dansk ret, at "*alle påstande om krænkelser begået af retshåndhævelsespersonale... skal efterforskes hurtigt, uafhængigt og uvildigt.*" Komiteen opfordrede regeringen til at fremskynde den påbegyndte gennemgang af klagesystemet og forsyne komiteen med detaljerede oplysninger om resultatet af denne proces.²²

20) Mikheyev v. Russia, paras. 107-110.

21) Tahsin Acar v. Turkey, no. 26307/95, para. 223, ECHR 2004-III.

22) CAT/C/DNK/CO/5, 16 May 2007.

Statsadvokaternes rolle i politiklagesystemet i Danmark

Politiet og anklagemyndighedens organisation

Det danske justitsvæsen er usædvanligt bygget op der- ved, at anklagemyndigheden i første instans – straffesager i byretterne – ligger hos politiet, det vil sige politidirektøren og politijuristerne. Politidirektøren er derfor både chef for politiet i den pågældende politikreds og chef for anklagemyndigheden i første instans i den pågældende retskreds. Anklagemyndigheden i anden instans ligger hos statsadvokaterne.

1994-udvalgets syn på statsadvokaternes rolle

De problemer, som affødes af den manglende klare adskillelse – de manglende vandtætte skotter mellem politi og anklagemyndighed - illustreres i 1994-betænkningen, hvori udvalget kommenterer sit eget forslag om at lade statsadvokaterne varetage behandlingen af klagesager – både efterforskning og afgørelser – på følgende måde (s. 148):

"Udgangspunktet må være, at undersøgelserne i klagesager og efterforskningen i straffesager overlades til statsadvokatens juridisk uddannede personale, der består af en fast stab på ganske få personer samt herudover af personer, der som led i deres uddannelse er indstationeret hos statsadvokaten, og som efter en turnusperiode på 2 år skal tilbage til politiet igen. (Vores udhævnning). Juristerne har ganske vist ikke nogen egentlig uddannelse i politimæssig efterforskning, men de opnår via deres arbejde som politijurister en betydelig erfaring med og indsigt i de regler, der gælder for politimæssig efterforskning, ligesom de via deres virke som offentlige anklagere opnår erfaring med at foretage afhøringer m.v."

Således er, på nuværende tidspunkt, mange af de jurister, som arbejder hos statsadvokaterne, udtrykkeligt politijurister (politifuldmægtige), som efter en to-årig turnus hos statsadvokaterne vender tilbage til politiet.

Formanden for Politiklagenævnet for København, Frederiksberg og Tårnby og formanden for Politiklagenævnet for Fyn, Sydøstsjælland, Lolland, Falster og Bornholm

har over for Amnesty påpeget, at der formelt er indbygget visse vandtætte skotter, idet kun det fastansatte personale hos statsadvokaterne må behandle klager over politiet²³. I praksis må man efter Amnestys opfattelse sige, at det omfattende turnus-system inden for Justitsministeriets område underminerer de formelle skotter.²⁴

På Justitsministeriets hjemmeside er det turnussystem, som alle politijurister skal gennemgå som en del af deres uddannelse, beskrevet. Det fremgår af hjemmesiden, at alle jurister kan se frem til at skulle arbejde 3 år i en politikreds som politijurist (anklager) og derefter "turnere" til at arbejde hos en statsadvokat i 2 år. Denne eksterne turnus kan også resultere i, at politijuristen placeres hos Rigspolitiet, Rigsadvokaten eller i Justitsministeriets departement. Efter 2 års turnus hos statsadvokaten vender politijuristen tilbage til en funktion som politijurist/anklager hos politiet. Alle medarbejdere indkaldes til evalueringssamtaler i Justitsministeriet efter henholdsvis 5 og 10 års ansættelse. Resultatet af dette system er, at den faste stab hos statsadvokaterne, (statsadvokaterne, vicesstatsadvokater og assessorer), alle på et tidspunkt i deres arbejdsliv har arbejdet som politijurister, vicepolitimestre o.s.v.²⁵

Amnesty International er bekymret for, om anklagernes karriereforløb – turnus mellem politikredsene og statsadvokaternes kontorer – gør det vanskeligt for statsadvokaterne at handle med den krævede uvildighed i efterforskningen og afgørelsen af klager over politiet, og - i endnu højere grad - vanskeligt for offentligheden at opfatte statsadvokaterne som virkeligt uafhængige i deres behandling af politiklagesager.

Regeringens Visionsudvalgs overvejelser om en adskillelse af politiet og anklagemyndigheden (2005).

Visionsudvalget (som havde repræsentanter for bl.a. Rigspolitiet, Rigsadvokaten, politimestrene, Politiforbundet og Justitsministeriet og et bredt udsnit af repræsentanter for andre grene af samfundslivet) blev nedsat af regeringen i 2003 og fik til opgave at fremkomme med anbefalinger til "fremtidens politi", herunder om-

strukturering af politiet og anklagemyndigheden. I sin betænkning af maj 2005, side 18, siger Visionsudvalget, at ordningen, hvor den lokale anklagemyndighed er integreret i de lokale politikredse, ikke kendes i de øvrige vesteuropæiske lande ud over Norge, men at politi og anklagemyndighed af principielle årsager er helt adskilte myndigheder i disse lande.

Visionsudvalget anfører videre: *"Efter flertallets opfattelse rejser den nuværende ordning problemer både i forhold til grundlæggende hensyn til anklagemyndighedens uafhængighed og gennemslagskraft over for politiet – og dermed til retssikkerheden og legalitetskontrollen med politiet (vores udhævning) – og i forhold til de samme ledelsesmæssige principper om sammenhæng mellem ansvar og kompetence, som ligger bag udvalgets forslag til en ledelsesreform i politiet."*

Det følgende er uddrag fra Visionsudvalgets betænkning:

"Principielle retssikkerhedsmæssige hensyn til anklagemyndighedens uafhængighed og legalitetskontrollen med politiet fører til, at det er den sædvanlige konstruktion i demokratiske retsstater, at anklagemyndigheden organiseres som en selvstændig myndighed, der er helt adskilt fra politiet.

I Danmark er modellen imidlertid af historiske årsager tilrettelagt sådan, at politimesteren varetager en dobbelt funktion ved at være leder af både det lokale politi og den lokale anklagemyndighed. ... Den danske model afviger således fra de øvrige lande, vi normalt sammenligner os med." (S. 143)

"I den praktiske dagligdag i politikredsene er der tale om et integreret samarbejde mellem de to forskellige myndigheder." (S. 145)

"Fordelingen af medarbejdere mellem de forskellige dele af anklagemyndigheden – de 54 politikredse, de otte statsadvokaturer og Rigsadvokaturen – foretages således af henholdsvis Justitsministeriet og Rigspolitichefen. Rigsadvokaten er ikke ansvarlig herfor." (S. 147)

23) Justitsministeren har til Folketingets Retsudvalg oplyst, at der er foretaget nogle modifikationer, således at også andre end det faste personale hos statsadvokaterne kan behandle adfærdsklager.

24) Inden for en periode på ca. 10 år vil enhver juridisk medarbejder inden for politiet/statsadvokaterne komme til at arbejde mindst tre ansættelsessteder – i perioder på 2-3 år pr. ansættelse. Disse ansættelsessteder er hos politiet, statsadvokaterne, Rigsadvokaten og Justitsministeriets departement.

25) Som eksempel herpå kunne nævnes, at Statsadvokaten for Nordjylland, som behandlede Løgstør-sagen (Ørskov-sagen), tidligere havde arbejdet som politijurist (anklager) hos Løgstør Politi.

...“Som beskrevet ovenfor, indebærer den særlige danske model med at samle ledelsen af det lokale politi og den lokale anklagemyndighed principielt set betænkeligheder i forhold til retssikkerheden. (S. 147)

Ud over de principielle problemstillinger med hensyn til anklagemyndighedens uafhængighed og legalitetskontrollen med politiet (vores udhævnings), stemmer den nuværende model heller ikke overens med de grundlæggende ledelsesmæssige principper, som ligger bag Visionsudvalgets forslag om en sammenhængende politireform...“. (S. 147)

En nærliggende mulighed for at sikre denne balance vil være en udskillelse af anklagemyndigheden efter en model svarende til f.eks. den svenske. En sådan udskillelse af anklagemyndigheden vil være en meget betydelig omlægning, hvor omkostningerne – herunder effektivitetstab – næppe står i forhold til de fordele, der kan opnås ved en enklere organisatorisk løsning uden en total udskillelse af anklagemyndigheden.” (S. 148)

Selv om et flertal af Visionsudvalgets medlemmer grundlæggende syntes at mene, at politiet og anklagemyndigheden af hensyn til retssikkerheden burde være helt adskilte på det institutionelle såvel som det personlige plan, fremgår det, at Visionsudvalget samtidig af omkostnings/effektivitetshensyn lod sig nøje med mindre end en hel adskillelse.²⁶

Uanset de mulige, kortsigtede praktiske fordele ved at bevare den eksisterende ordning af politiet og anklagemyndigheden finder Amnesty International, at det rigtigste ville være at adskille politiets og anklagemyndighedens funktioner fuldstændigt, på det organisatoriske såvel som det personelle plan. En udskillelse af anklagemyndigheden fra politiet ville gå et langt stykke i retning af at sikre uvildighed og objektivitet i statsadvokaternes legalitetskontrol med politiets arbejde. Udover at styrke en uvildig og objektiv udøvelse af statsadvokaternes kontrolmyndighed ville en fuldstændig adskillelse af politi og anklagemyndighed også øge borgernes tillid til, at behandlingen er retfærdig og rimelig.

Amnesty International skal i den forbindelse henvise til The European Code of Police Ethics, III.6, hvori det siges: “Der skal være en klar adskillelse mellem politiets og anklagemyndighedernes, domstolenes og fængselsvæsenets roller. Politiet skal ikke have nogen kontrolfunktioner over for disse myndigheder.”

Amnesty International finder, at en sådan adskillelse vil øge offentlighedens tillid til klagesystemets uafhængighed og retfærdighed, og i særdeleshed hvis adskillelsen blev fulgt op af gennemførelsen af organisationens andre anbefalinger.

26) På trods af den gentagne gange udtalte bekymring over den manglende uafhængighed og adskillelse, både institutionelt og personligt, skriver Visionsudvalget i sin anbefaling s. 149: “Det bemærkes, at flertallet anser det for naturligt, at det fælles ansættelsesområde fortsat er Justitsministeriet (“med tjeneste indtil videre i...”) ligesom der fortsat bør ske en fælles koordinering af rekrutteringen, efteruddannelsen og forfremmelsen af juristerne i politiet og anklagemyndigheden.”

2 KONKRETE SAGER

De følgende fem sager illustrerer forskellige aspekter af Amnesty Internationals bekymringer vedrørende den manglende adgang til effektive retsmidler for ofre for embedsmisbrug fra politifolks side – effektive retsmidler, som skal sætte ofrene i stand til at udøve deres ret til oprejsning og kompensation. Sagerne sætter fokus på den manglende afskillelse af politiet og anklagemyndigheden og på opfattelsen af den manglende gennemsigtighed, uvildighed og uafhængighed i statsadvokaternes efterforskning og afgørelse af politiklagesager.

Sag nr. 1: Randers

Den følgende redegørelse for og vurdering af nedenstående sag er baseret på dommen fra Randers Byret, retens gengivelse af parternes forklaringer, statsadvokatens gengivelse af sagen og andre officielle dokumenter i sagen. Videre har Amnesty International interviewet den forsvarsadvokat, som repræsenterede de involverede borgere både i straffesagen mod hans klienter og i erstatningssagen for ubegrundet anholdelse og i klagesagen mod Randers Politi. Forsvarsadvokaten har bidraget med oplysninger om forløbet og begivenhedernes indbyrdes rækkefølge. Endelig har Amnesty International haft lejlighed til at læse statsadvokatens afgørelser i klagesagerne.

I februar 2003 trådte en ung mand (herefter benævnt A) ud fra et værtshus i Randers og råbte nogle skældsord. A hævdede efterfølgende, at hans ord var rettet mod en ven (V), som befandt sig i en forretning på den anden side af gaden.

Samtidig kom en civilklædt betjent (P), som ikke var i tjeneste, gående ned ad gaden sammen med sin kæreste. Betjenten forklarede efterfølgende, at han opfattede skældsordene som rettet mod sig selv, så han gik hen til A og bad ham gentage, hvad han sagde. A svarede igen og nægtede at gentage, hvad han havde sagt, idet han sagde, at P allerede havde hørt, hvad han

sagde. De to mænd mundhuggedes nogen tid og skubbede til hinanden. P hævdede efterfølgende, at han viste A sit politiskilt, mens A har forklaret, at han ikke var klar over, at P var politimand, før P foretog et telefonopkald, og to politibiler ankom for at anholde ham. A blev lagt i håndjern og ført til politistationen.

A var tilbageholdt på politistationen indtil den følgende dag og blev efterfølgende sigtet for overtrædelse af straffelovens §121²⁷ ved at have tiltalt en politibetjent med hån og fornærmelig tale.

Det fremgår af politirapporter i sagen, at A under den efterfølgende afhøring af ham hævdede, at han var blevet skubbet og slået af P. (Til støtte for sin påstand fremlagde A efterfølgende fotografier, som viste mindre sår og slagmærker i ansigtet og panden på ham). De tilkaldte uniformerede betjente forklarede alle, at de ikke havde set P slå A. En af betjentene forklarede, at han havde hørt, hvad han beskrev som lyden af næveslag mod hud, men han havde ikke set noget, fordi han havde haft ryggen til den niche, hvor P holdt A fast. (Hvad der derimod kunne slås fast, var, at A fik afføring i sine bukser under anholdelsen.

Efter at A var blevet anbragt i politibilen, kom en anden værtshusgæst, hans ven B, ud fra værthuset for at se, hvad der foregik, i tide til at se A blive kørt bort. B skulede til P. P råbte til B, at han ville huske hans ansigt i fremtiden, og B svarede igen, at han også ville huske P's ansigt. P, som var ved at genoptage gåturen med sin kæreste, vendte rundt og gik over til B, fordi B havde kaldt hans kæreste en luder.

Herefter har B og P forklaret modstridende om det følgende forløb.

Ifølge B gik P hen til B, trådte op på hans tæer på begge fødder og tog et fast greb om B's håndled. B bad gentagne gange P om at træde ned fra hans tæer og slippe hans arme. Til sidst fik B sine fødder fri og trådte op

27) Straffelovens §121: "Den, som med hån, skældsord eller anden fornærmelig tiltale overfalder nogen af de i §119 nævnte personer under udførelsen af hans tjeneste eller hverv eller i anledning af samme, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder."

på P's tæer. Det næste, han vidste, var, at P gav ham et kraftigt slag i maven, som fik ham til at miste vejret og knække sammen. B rettede sig derefter op og slog P hårdt i ansigtet med flad hånd. Dette fik P til at slippe B, som herefter gik væk fra stedet. B forklarede videre, at det først var efter udvekslingen af slag, at han blev gjort opmærksom på af en tilskuer, at P var politibetjent.

P forklarede i Randers Byret i december 2003, at B slog P i ansigtet, men P benægtede at have trådt på B's tæer, holdt hans håndled eller slået ham i maven.

Ud over A, B og P hørte Randers Byret også vidneforklaringer fra de uniformerede betjente, som P havde tilkaldt, P's kæreste, A's ven V, som havde stået på den anden side af gaden, og bartenderen fra værtshuset.

P's kæreste bekræftede P's forklaring om forløbet. De tilkaldte betjente forklarede, at P kom ind på politistationen med et stort rødt mærke hen over kinden og ned på halsen, og at P havde bedt nogle kolleger om at komme med ud for at finde og anholde B, idet han havde fortalt, at B havde slået ham i ansigtet. Det fremgår af dommen fra Randers, at det ikke lykkedes P og hans kolleger at finde B samme dag, men at man anholdt ham ved en senere lejlighed og sigtede ham for overtrædelse af straffelovens §119 (vold mod embedsmand i funktion) og §121 om overfald ved skældsord og hån.

A's ven, V, som overværede hele forløbet fra modsatte side af gaden, afgav forklaring, som støttede B's forklaring om, at P slog B i maven, og at B derefter gengældte ved at slå betjenten i ansigtet. Det fremgår videre, at V afgav vidneforklaring, som støttede A's fremstilling af det indledende forløb, hvor A råbte ad ham uden for værtshuset, og hvordan P reagerede på tilråbene.

Sagen kom for retten i december 2003 – omtrent 10 måneder efter hændelsesforløbet. I retten tog sagen en overraskende drejning, idet de to tiltaltes advokat indgav anmeldelse mod betjenten for vold/overdreven magtanvendelse, dvs. for at have anvendt uforholdsmæssig magt under anholdelsen af A og for at have slået B i maven efter anholdelsen af A i strid med straffelovens §244 om vold.

Det fremgår af sagens akter, at både A og B under den strafferetlige efterforskning af sagerne mod dem hos Randers Politi havde forklaret, at P slog dem, men at den stedlige anklagemyndighed undlod at udspørge P om påstandene om, at han havde slået A og B, med en sigtets rettigheder. Det var først, da A og B's forsvarer indgav en formel klage ved Randers Byret under straffesagen mod A og B, at der skete noget.

Retten udsatte herefter den videre behandling af sagen, fordi nogle af politividnerne ikke var tilsagt til at møde og afgive forklaring. Ved et retsmøde i maj 2004 blev sagen yderligere udsat på afhøring af politibetjentene, venen V, og andre.

Da sagen blev genoptaget i august 2004, nedlagde anklageren (fra Randers Politi) "*i lyset af de nye oplysninger, der var kommet frem*" (berettiget tvivl om A og B's skyld og berettiget tvivl om, hvorvidt ureglementeret adfærd var udvist af P) påstand om frifindelse af de to tiltalte. Retten afsagde herefter dom i overensstemmelse med anklagemyndighedens påstand – og frifandt de to tiltalte.

Herefter klagede A og B's advokat til Rigsadvokaten og krævede erstatning for uberettiget anholdelse af hans klienter og gjorde i den forbindelse gældende, at sagen ved at have været urimeligt langvarig havde udgjort en yderligere belastning for hans klienter. Advokaten henviste i den forbindelse særligt til, at politiet og anklagemyndigheden på intet tidspunkt mellem februar 2003 og retsmødet i december 2003 havde taget noget skridt til at efterforske A og B's påstande under de indledende afhøringer hos Randers Politi (om, at P havde anvendt uforholdsmæssig magt ved anholdelsen af A, og at P havde slået B i maven), men simpelthen havde ignoreret A og B's forklaringer indtil anmeldelsen mod P for vold under retsmødet i december 2003.

Rigsadvokaten afslog at give erstatning for uberettiget anholdelse, idet han anførte, at A og B selv havde givet anledning til anholdelsen, og videre, at P ikke havde begået nogen fejl, som kunne give anledning til spørgsmål om erstatning. Endelig lagde Rigsadvokaten vægt på, at hverken A eller B havde indgivet formelle klager over P før retsmødet i december 2003.

Herefter indgav A og B's advokat klage til Statsadvokaten for Nordjylland over P for vilkårlig og uforholdsmæssig magtanvendelse (mishandling) mod A og B.

I marts 2005 afviste statsadvokaten begge klager. For A's vedkommende fandt statsadvokaten ikke, at man i lyset af P's, P's kærestes og bartenderens forklaringer kunne afvise P's påstand om, at A havde råbt ad P og kaldt ham nedsættende navne. Vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt P havde slået A og forsøgt at sparke ham, fandt statsadvokaten det ikke godtgjort, at sådanne handlinger havde fundet sted.

I den forbindelse lagde statsadvokaten særligt vægt på, at P havde benægtet at have slået eller sparket A. Statsadvokaten henviste videre til, at en af de tilkaldte politifolk havde været ude af stand til at afgøre, om en given bevægelse, P havde gjort, var selvforsvar eller et slag mod A, ligesom den betjent, som havde hørt den lyd, der lød som en knyttet næve mod hud, ikke havde set noget, fordi han havde stået med ryggen til det sted, hvor P stod. På den baggrund lagde statsadvokaten til grund, at P ikke havde anvendt uforholdsmæssig magt – og at A havde forsøgt at undløbe.

Vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt P havde slået B i maven, afviste statsadvokaten klagen og anførte, at hun i lyset af de mange modstridende vidneudsagn om forløbet ikke kunne lægge til grund, at P havde slået B i maven.

A og B blev altså frikendt for tiltalerne for overtrædelse af straffelovens §§119 og 121, men der var ikke begået fejl i forbindelse med anholdelsen af dem. Der blev ikke udtalt kritik af P's adfærd, ligesom statsadvokaten heller ikke fandt grundlag for at beklage forløbet over for A og B.

Efter Amnesty's opfattelse rejser afgørelserne og begrundelserne i henholdsvis straffesagen mod B og B's klagesag mod betjenten spørgsmål om anklagemyndighedens efterforskning og beslutningsproces. Statsadvokaten afviste klagen over P med den begrundelse, at det ikke kunne lægges til grund, at P havde slået B i maven. Men samtidig frikendte byretten i Randers – i

overensstemmelse med anklagemyndighedens (politimesteren/politijuristernes) påstand - B for vold mod P, på trods af, at B i retten havde forklaret, at han slog P, efter at P havde slået ham i maven. V's vidneforklaring stemte overens med B's forklaring om forløbet. P's kolleger forklarede alle, at P var kommet ind på politistationen med et stort rødt mærke i ansigtet. Ikke desto mindre nedlagde anklagemyndigheden påstand om, at B skulle frifindes for anklagen.

Efter Amnesty Internationals opfattelse rejser A og B's sag spørgsmål om, hvorvidt den lokale anklagemyndighed (1. instans – og formelt politimesteren for Randers Politi) behandlede sagen på en grundig og uvildig måde. Sagen illustrerer flere grundlæggende forhold, som også Visionsudvalget sætter fokus på i sin rapport: Fraværet af en klar adskillelse af politiet og anklagemyndigheden på lokalt niveau, samt politimestrenes (nu: politidirektørernes) dobbeltrolle som chefer for politikredsen og chefer for den lokale anklagemyndighed. Afgørelserne fra anklagemyndigheden i Randers og Statsadvokaten for Nordjylland synes at være indbyrdes modstridende, og sagen rejser endvidere bekymring over den opfattelse, som offentligheden kan få af manglende uvildighed og objektivitet i statsanklagerens efterforskning af klagerne.

Sag nr. 2: Glostrup

Denne følgende sag demonstrerer en bekymring over udtalelser, som fremsættes af anklagemyndighederne, inden en given efterforskning er tilendebragt, og derved rejser tvivl om uvildigheden og uafhængigheden i den pågående efterforskning.

Den 9. januar 2006 citerede landets aviser statsadvokaten for at sige, at politiet i Glostrup havde gjort ret i at skyde en psykisk syg mand, som den 8. januar 2006 havde truet med en kniv.

Dagbladet Politiken citerede statsadvokaten for følgende: *“Alt tyder på, at manden har forvoldt sin egen død. Han havde stukket sig selv både i underlivet, i brystet og i halsen. Politiet skød for at få ham til at stoppe med at*

gøre vold på sig selv.” Lignende gengivelser blev bragt i bl.a. Urban, Berlingske Tidende og Ritzau’s Bureau.

Politiken fortsætter:

“Statsadvokat Erik Merlung ved ikke, om manden var kendt af politiet, men han ved, at han var en genganger i det psykiatriske system. Sagen handler derfor i statsadvokatens øjne mere om en tragisk skæbne end om politiets brug af magt. “Uden at jeg kan sige noget endeligt, ligner sagen endnu en sag om psykisk syge, der forvolder ulykker – ofte også på sig selv. Den kan blive endnu en i rækken om, hvad vi gør ved psykisk syge i vores samfund,” siger Erik Merlung. I dag bliver centrale politifolk afhørt om hændelsesforløbet, og den afdøde bliver obduceret for at fastslå dødsårsagen.”

Amnesty International er bekymret over, at den refererede udtalelse fra statsadvokaten, som blev fremsat endnu før undersøgelserne var tilendebragt, var præmatur og kan have præjudiceret eller forudbestemt efterforskningens kurs og behandlingen af sagen. Det fremgik af artiklen, at der endnu ikke var foretaget en retsmedicinsk undersøgelse af den afdøde. Men i offentlighedens øjne havde statsadvokaten allerede angivet resultatet af de kommende undersøgelser i sagen.

Den 18. januar 2006 oplyste en artikel i Politiken, at obduktionen af den psykisk syge mand nu var foretaget, og at den viste, at dødsårsagen var forblødning som følge af politiets skud. Manden var blevet skudt i de store pulsårer i begge ben.

Politiken skrev videre:

“Den psykisk syge blev skudt i benene, da en kvindelig politiassistent med sin pistol forsøgte at forhindre ham i at begå selvmord. “Den tragiske sag vil muligvis få et efterspil. Men man kan spørge, om hans egne handlinger også ville have medført døden, hvis der ikke var blevet skudt,” siger statsadvokat Erik Merlung.”

Det fremgik videre, at Rigsadvokaten ville blive inddraget i sagen med henblik på at undersøge, om der var noget generelt at lære af forløbet. Politiken citerede afslutningsvis statsadvokaten for følgende:

“Forløbet rejser flere spørgsmål om, hvordan psykisk syge skal håndteres, når de vil skade sig selv eller andre. Muligvis var han påvirket af narkotika, piller eller alkohol. Han reagerede ikke på, at politiet slog ham med en stav, og ænsede heller ikke et hundebid i armen.”

I forhold til statsadvokatens første udmeldinger den 9. januar, hvor han på det nærmeste konkluderede, at der ikke var begået fejl, og at manden formentlig døde af læsioner, som han havde påført sig selv, indicerede den senere udtalelse, at sagen var langt mindre indlysende og ligetil. Men selv efter at det må have stået statsadvokaten klart, at han den 9. januar var for tidligt ude med en vurdering af forløbet på et utilstrækkeligt grundlag, fastholdt han sit udgangspunkt – at der ikke var begået fejl – idet han præsenterede den hypotese, at manden muligvis ville have stukket sig selv ihjel, hvis han ikke var blevet skudt.

Amnesty International er bekymret over, at statsadvokatens udtalelse af 9. januar, som fremkommer på et tidspunkt, hvor undersøgelserne af dødsfaldet endnu ikke er tilendebragt, kan have undermineret offentlighedens opfattelse af uvildige undersøgelser og tillid til politiklagesystemets retfærdighed og effektivitet med hensyn til anklagemyndighedens rolle i efterforskningen af lovligheden af politiets handlinger.

Sag nr. 3: Kalundborg

Den følgende sag illustrerer Amnesty Internationals bekymringer for, at politiklagesystemet i Danmark ikke har tilvejebragt effektive retsmidler mod menneskerettighedskrænkelser, herunder en uafhængig, uvildig og grundig efterforskning.

Sagen illustrerer også en tilsyneladende uoverensstemmelse mellem de internationale menneskerettighedskonventioner og retningslinjer om magtanvendelse på den ene side og den danske anklagemyndigheds praksis på den anden side.

I december 2004 holdt en politimand i Kalundborg en mand nede ved at træde ham på nakken, mens manden

lå på maven med hænderne i håndjern på ryggen. En forbipasserende overværede optrinnet og optog det med sin mobiltelefon. Klippet blev anbragt på Ekstra Bladets hjemmeside, hvor det vakte voldsom forargelse.

Ifølge den 12 sekunder lange video træder betjenten op på nakken af den liggende mand, som spræller med benene og kommer med hæse skrig øjensynligt for at få vejret. “Har du fået nok? Har du? Er du færdig?“, råber betjenten ifølge videooptagelsen. Da den unge mand begynder at råbe om hjælp hos tilskuerne, træder betjenten atter op på halsen af den unge mand og råber: “Jeg sagde: Hold din kæft“.

I november 2005 afgjorde statsadvokatens kontor sagen, og statsadvokatassessoren hos statsadvokaten blev citeret i pressen for at sige: “Vi mener, det er ydmygende og potentielt farligt.” Statsadvokaten udtalte, at betjentens adfærd var “meget kritisabel” – men fandt ikke grundlag for at rejse tiltale mod betjenten, fordi der var tvivl om, hvor hårdt politimanden havde trådt på mandens hals.

Efter Amnesty Internationals opfattelse burde det være en domstol, der vurderede beviserne og traf en afgørelse i sagen, således at den krænkede og den indklagede politimand og offentligheden alle kunne have tillid til, at afgørelsen er retfærdig og upartisk. Statsadvokatens skøn og vurderinger finder ikke sted under samme gennemsigtighed, som når sådanne afgørelser træffes af en dommer i en retssal. Følgen er, at offentligheden afskæres fra at forholde sig til de oplysninger, som statsadvokaten baserer sin afgørelse på, og er ude af stand til at vurdere bevismaterialet.

Endvidere bør det være domstolenes opgave at fastlægge den nedre grænse for anvendelsen af f.eks. straffelovens §244 om vold.²⁸ I denne sag forekommer statsadvokatens begrundelse for ikke at indbringe sagen for domstolene – at der var tvivl om, hvor hårdt politimanden trådte på den anholdtes nakke – ikke overbevisende. Der har været talrige straffesager om overfald eller fysisk vold, hvor en dommer har måttet fastlægge et hændelsesforløb mellem en gerningsmand og et offer og i den forbindelse afgøre, hvor hårdt der blev slået el-

ler sparket under et slagsmål eller et overfald.

Amnesty International finder, at statsadvokatens afgørelse om ikke at rejse tiltale mod politibetjenten ikke var fremmede for offentlighedens tillid til uafhængigheden, uvildigheden, grundigheden og retfærdigheden i det system, som behandler klager over politiet.

For det andet er organisationen bekymret over, at anklagemyndighedens begrundelse for ikke at rejse tiltale ikke fremstod i overensstemmelse med internationale menneskerettighedsstandarder om politiets magtanvendelse: At magtanvendelsen skal stå i rimeligt forhold til den foreliggende situation (trussel), og at magtanvendelsen skal være “nødvendig” i den forstand, at en mindre indgribende foranstaltning ikke ville være tilstrækkelig til at nå det ønskede mål. De vigtigste menneskerettighedsstandarder er anført på side 5-8 i denne rapport. Ifølge disse standarder er det afgørende spørgsmål, om politibetjentens handlinger var nødvendige for at forhindre den anholdte mand i håndjern i at udgøre en trussel mod personer eller ejendom.

I medfør af dansk ret – og i henhold til internationale standarder for politiets adfærd – er politifolk berettigede til at anvende fysisk magt, når det er nødvendigt, og så megen fysisk magt, som den foreliggende situation gør påkrævet for at opretholde lov og orden og forhindre kriminalitet. Det betyder en stadig proportionalitetsafvejning hos enhver politibetjent. Politiet må ikke anvende magt vilkårligt – og især ikke mere magt, end øjemedet og situationen konkret tilsiger. Det, der afgør, om en politimands magtanvendelse er lovlig eller ulovlig, er med andre ord, om den er rimeligt begrundet i den situation, politimanden befinder sig i, den trussel eller modstand, politimanden står over for.

Manden, som lå på jorden med ansigtet nedad og hænderne i håndjern på ryggen, fremstod ikke som en trussel, hverken mod politibetjenten eller andre. Handlingen kunne ikke begrundes i hensynet til opretholdelse af lov og orden, men lignede reelt en uhjemlet straffeaktion fra politimandens side mod den liggende. At manden råbte op, berettigede ikke til den omhandlede magtanvendelse mod ham.

28) Straffelovens §244 om vold omfatter voldshandlinger, hvor gerningsmanden ikke har forset til legemsbeskadigelse, og dækker lussinger (en gang, med flad hånd), slag med knyttet næve, skub, armlås, benspænd, kast med genstand mod nogen. Efter den almindelige praksis og fortolkning af bestemmelsen kræver anvendelse af §244 ikke, at den fysiske aggression efterlader mærker i form af rifter, sår, blå mærker eller alvorligere skader. Se Knud Waaben, strafferettens specielle del, s. 41-42. Se også Rigsadvokatens beretning, januar 2004, om strafudmåling i voldssager efter straffelovens §§244-246.

Statsadvokatassessoren blev citeret for at sige, at magt-anvendelsen - eller den fysiske vold i dette tilfælde - var potentielt farlig, og statsadvokaten afgjorde derfor, at politibetjentens adfærd var meget kritisabel.²⁹ På den baggrund synes afgørelsen om, at der ikke var grundlag for at prøve sagen ved domstolene, ikke at være velbe-grundet.

Den forurettede og hans advokat påklagede statsadvo-katens afgørelse om ikke at rejse tiltale mod betjenten. I januar 2006 tiltrådte Rigsadvokaten statsadvokatens afgørelse.

Sag nr. 4: Løgstør (Jens Arne Ørskov-sagen)

Sagen om Jens Arne Ørskov Mathiasen (herefter be-nævnt Jens Arne Ørskov) belyser Amnesty Internati-onals bekymringer over, at det nuværende system ikke opfylder statens forpligtelse til at sørge for effektive retsmidler til ofre – og deres slægninge - for påstået embedsmisbrug fra politiets side gennem en hurtig, grundig, uvildig og uafhængig efterforskning.

Den følgende gennemgang er baseret på det skriftlige materiale i klagesagen, herunder statsadvokatens inter-view-rapporter og afgørelser, Falck-reddernes rapport, obduktionserklæringen i sagen, Retslægerådets udta-lelse, Rigsadvokatens afgørelser og hans redegørelser til Folketingets Retsudvalg om sagen.³⁰ Videre er også udtalelser fra de lægelige eksperter i de to dokumentar-programmer “Magtens Billeder” og “Hævet over Mis-tanke” indgået. Endelig har Amnesty International ind-draget oplysninger fra en forelæsning af Dr. Hans Reich, lige som organisationen har talt med Jens Arne Ørskovs mor, Jonna Ørskov, og hendes advokat Tyge Trier.

21-årige Jens Arne Ørskov døde den 15. juni 2002, mens han var i Løgstør Politis varetægt. Han var blevet anholdt for forstyrrelse af den offentlige orden under en byfest og var blevet lagt i håndjern. Ifølge de involve-rede betjentes forklaringer havde han modsat sig anholdelsen temmelig voldsomt, men han blev til sidst lagt i håndjern og sat ind i en politibil med henblik på,

at han skulle køres til Aalborg arrest. På vej mod Aalborg blev Jens Arne Ørskov ifølge forklaringerne på ny meget voldsom, og de to politifolk fik instruktioner fra vagtha-vende hos Løgstør Politi om at køre ind på en rasteplads og afvente en transportvogn.

Ifølge de to betjente gik Jens Arne Ørskov amok og ka-stede sig rundt i bilen, knuste et vindue og slog ansigtet mod døren og mod den ene betjents albue, hvilket var medvirkende til, at der var blod fra Jens Arne Ørskov fle-re steder i den bageste halvdel af kabinen og sæderne.

De to betjente forklarede efterfølgende, at de beslut-tede sig for at tage ham ud af bilen, fordi de ville sikre sig, at han ikke skar sig på glasskårene fra den knuste rude. Ude af bilen gik Jens Arne Ørskov amok igen, og de to betjente forsøgte at dæmpe ham ned ved at lægge ham på jorden med ansigtet nedad. Den ene betjent forsøgte at holde Jens Arne Ørskovs overkrop nede ved at holde hans højre arm i et fast greb. Han forklarede, at han på intet tidspunkt sad på eller satte et knæ på Jens Arne Ørskovs ryg, mens den anden betjent forsøgte at lægge en benlås på Jens Arne Ørskov, hvilket ifølge betjentene mislykkedes på grund af Jens Arne Ørskovs voldsomme modstand.

På et tidspunkt faldt Jens Arne Ørskov ifølge betjentene pludselig helt til ro, og de troede i begyndelsen, at han simulerede, at han havde mistet bevidstheden for at kunne gennemføre et overraskelsesangreb på dem. Da han derefter ikke reagerede på, at den ene betjent vred hans ene øre om, blev betjentene klare over, at han ikke simulerede.

De to betjente anbragte derefter Jens Arne Ørskov i aflåst sideleje og tog håndjernene af ham. De mente begge at kunne mærke hans puls, så de var ikke foruroli-gede og forsøgte ikke at give Jens Arne Ørskov kunstigt åndedræt, men besluttede at tilkalde en ambulance. Kort efter ankom en politibil fra Aalborg Politi, og yder-ligere kort tid derefter ankom ambulancen og Falck-red-derne.

Falck-redderne konstaterede, at Jens Arne Ørskov ikke havde nogen puls og ingen vejrtrækning, og foretog

²⁹) Se Rigsadvokatens årsberetning om klager mod politiet for 2005.

³⁰) Sagen har givet anledning til gentagne debatter i Folketingets Retsudvalg, særlig efter de dokumentarprogrammer, som nævnes nedenfor, og Amnesty Internationals udtalelse i sagen i juni 2006. (Se AI Index: EUR 18/001/2006)

genoplivningsforsøg med stødgivning og ilt. Disse genoplivningsforsøg var virkningsløse, og ambulancen kørte derefter Jens Arne Ørskov til Aalborg Sygehus, hvor han formelt blev erklæret død.³¹

Statsobducentens erklæring af 17. juni 2002 om dødsårsagen

I obduktionserklæringen af 17. juni 2002 konkluderede statsobducenten, at dødsårsagen ikke var helt sikkert klarlagt ved obduktionen, men **“det oplyste sammenholdt med obduktionsfundene tyder mest på akut hjertesvigt, opstået som følge af voldsom fysisk aktivitet (hyperexcitationstilstand) hos den kraftige, overvægtige mand, muligt i forbindelse med indtagelse af ecstasy og alkohol,”** (vores fremhævnings) og fortsatte videre med at anføre:

“Afdøde har i tilslutning til døden ligget delvist fastholdt på maven og forsøgt lagt i benlås, hvilket muligt kan have været medvirkende til udløsning af hjertestop.”

“Det oplyste om afdødes adfærd i forbindelse med anholdelsen og under opholdet i politibilen, herunder stærk fysisk aktivitet i forbindelse med voldsom modstand og oplysninger om sved, tyder stærkt på, at der har foreligget en hyperexcitationstilstand. En sådan kan være forårsaget af indtagelse af kokain, amfetamin og lignende stoffer og er en tilstand, der kan medføre pludselig død. Der er i litteraturen beskrevet flere tilfælde i tilslutning til anholdelse og med anbringelse i maveleje, oftest i såkaldt fikseret benlås (bagbinding med anklerne fikseret til hænder eller håndjern). En sådan tilstand medfører ofte forhøjet temperatur, hvilket kan forklare den tidlige forrådnelse.”

“De punktformede blødninger i øjnenes bindehinder, de udtalte dødspletter med småblødninger (vibices) og blåfarvningen af hoved, hals og skuldre kan også være følge af hjertestop med svær blodopstemning.”

“Der er ikke fundet tegn på greb eller anden form for vold mod halsen, som kan forklare de punktformede blødninger, og der er ikke påvist synlige følger efter tryk eller lignende mod selve ryggen. Alle læsioner er

friske og er følge af stumpe traumer. De er i sig selv betydningsløse. Læsionerne i panden og på næsen (1 og 2) samt på knæleddene (7 og 8) har karakter af hudafskrabninger.”

Med andre ord fandt statsobducenten, at dødsårsagen var usikker – bedømt ud fra obduktionen. Men i lyset af de oplysninger, han havde fået fra de involverede betjente om tiden op til dødsfaldet, angav han, at Jens Arne Ørskov mest sandsynligt døde af hyperexcitation, som førte til hjertestop som følge af intens fysisk aktivitet hos den kraftige, overvægtige mand, muligvis i forbindelse med indtagelse af kokain og amfetamin.

Statsadvokatassessorens obduktionsrapport af 18. juni 2002

I sin obduktionsrapport af 18. juni 2002 om resultatet af obduktionen skrev statsadvokatassessoren for Nordjylland følgende:

“Ved obduktionen blev dødsårsagen ikke med sikkerhed fastlagt, men statsobducenten mente på baggrund af de foreliggende oplysninger om afdødes ophidsede tilstand og fysiske anstrengelser sammenholdt med afdødes fysiske fremtræden, at døden mest sandsynligt måtte skyldes akut hjertestop som følge heraf. Hvis afdøde havde været påvirket af ecstasy, amfetamin eller kokain eventuelt i kombination med alkohol, ville det kunne være en medvirkende årsag. (Vores udhævnings). Endvidere ville det forhold, at afdøde var blevet fastholdt liggende på maven – alt efter hvordan og hvor længe dette var sket – kunne være en medvirkende årsag. Statsobducenten henviste i den forbindelse til en amerikansk undersøgelse, hvor en række dødsfald i forbindelse med anholdelser var blevet undersøgt.”

Statsadvokatens redegørelse for undersøgelsen af dødsfaldet efter retsplejeloven

I sin redegørelse i medfør af retsplejelovens §1020 d (obligatorisk undersøgelse ved dødsfald eller alvorlig tilskadekomst i politiets varetægt) af 4. september 2002 citerede Statsadvokaten for Nordjylland konklusionerne fra obduktionserklæringen og anførte endelig, at efter-

31) Det fremgår af interview-rapporten med Falck-redderne, at de mente, at Jens Arne Ørskov var død ved deres indledende undersøgelse af ham, inden de kørte ham på hospitalet.

følgende prøver viste, at Jens Arne Ørskov *“på dødstidspunktet var alkoholpåvirket svarende til en promille i blodet på mindst 1,73 og endvidere var påvirket af hash, men ikke af euforiserende stoffer.”*

Statsadvokaten henviste også til en supplerende obduktionserklæring af 3. juli 2002, i hvilken statsobducenten konkluderer:

“Dødsårsagen er fortsat ikke sikkert fastlagt, men det oplyste sammenholdt med obduktionsfundene og resultaterne af de supplerende undersøgelser tyder mest på akut hjertesvigt, opstået som følge af voldsom fysisk aktivitet (hyperexcitationstilstand (delirium)) hos den kraftige, overvægtige mand, formentlig i forbindelse med indtagelse af alkohol og hash.”

Statsadvokatens redegørelse var baseret på antagelser i overensstemmelse med Løgstør-betjentenes forklaringer, for eksempel at transporten af Jens Arne Ørskov begyndte kl. 22.40, og at han mistede bevidstheden kort før kl. 23.06 og blev erklæret for død af Falck-redderne kl. 23.16. Falck-reddernes rapport indgik ikke i vurderingen, ligesom Falck-redderne ikke blev interviewet om hændelsesforløbet. Med hensyn til tiden fra påbegyndelsen af transporten af Jens Arne Ørskov, og indtil ambulancen ankom, baserede statsadvokaten sin vurdering alene på politifolkenes forklaringer.

Statsadvokaten lagde videre til grund, at obduktionserklæringen underbyggede politifolkenes forklaringer, idet der ved obduktionen blev fundet læsioner eller mærker forenelige med den magtanvendelse, som politiassistenterne havde forklaret om.

Vedrørende de lægelige fund konkluderede statsadvokaten, at det efter hendes opfattelse kunne lægges til grund, at de hudafskrabninger, som Jens Arne Ørskov ifølge obduktionserklæringen havde i panden, ved venstre øjenbryn og på næsen samt læsionen af overlæben, hidrørte fra, at Jens Arne Ørskov havde banket sit hoved imod politibilens siderude og mod den ene politiassistents albue. Statsadvokaten konkluderede, at alle de mærker og læsioner, som Jens Arne Ørskov havde pådraget sig, – i lyset af obduktionserklæringen

– måtte karakteriseres som betydningsløse set i relation til dødsårsagen.

Om dødsårsagen gentog statsadvokaten de fund, som fremgik af den retsmedicinske undersøgelse af 3. juli. Hun tilføjede herefter:

“Det kan efter det af vicesstatsobducenterne AV og PL oplyste i erklæringen af 13. august 2002 (bilag 69) endvidere lægges til grund, at en hyperexcitationstilstand kan opstå eller udvikle sig under kamp/slagsmål uden anden kendt årsag.”

Lejringen og fastholdelsen af Mathiasen på maven på rasteplassen ved Sebbersund vurderes ifølge obduktionserklæringen til at kunne have været medvirkende til udløsning af et hjertestop. Jeg har derfor fundet anledning til at undersøge, om en sådan lejring kan anses for at være i overensstemmelse med de teknikker, som anvendes af politiet.”

Statsadvokaten citerede derefter de relevante passager i det undervisningsmateriale, som udgives af og anvendes på Politiskolen (“Politiets selvforsvarsgreb og teknikker”), som blandt andet beskriver en række teknikker til brug ved anholdelse, forsvar mod angreb, herunder teknikker, hvor den anholdte holdes ned mod jorden liggende på maven under anvendelse af benlås:

“Under enkelte teknikker er anført særlige advarsler eller forhold, som man under anvendelsen af teknikken skal være opmærksom på. Ved fig. 158 og 161, der omhandler benlås, er anført følgende:

“Vær opmærksom på, at et kraftigt, ikke ganske kortvarigt tryk på brystkassen kan være farligt, når pgl. er lejret på maven, ligesom det ved enhver form for pacificering, hvor anbringelse i bugleje finder sted, tilrådes, at der foretages nøje observation af puls og vejrtrækning hos pgl., der ikke bør lades alene.”

Og ved fig. 172, hvor den anholdte ligger på maven med hænderne lagt i håndjern på ryggen, er anført følgende: “Såfremt situationen gør det nødvendigt, at anholdte efterfølgende forbliver liggende på jorden, bør vejr-

forholdene tages i betragtning, så opholdet her – specielt ved lave temperaturer – bliver af så kort varighed som muligt.“

Som det fremgår af fig. 172, kan der forekomme situationer, hvor den anholdte ikke blot helt kortvarigt lejres på maven med hænderne lagt i håndjern på ryggen“.

Statsadvokaten bemærkede endelig:
“I relation til advarslen anført under illustrationerne fig. 158 og 161 bemærkes, at det efter min opfattelse som anført ovenfor kan lægges til grund, at der ikke blev indsat nogen benlås på Mathiasen, og at Mathiasen af politiassistent XX blev fastholdt mod jorden ved, at politiassistent xx trykkede Mathiasen på overarm/skulder. Dette underbygges af den i obduktionserklæringen som nr. 13 konstaterede læsion. Der var således ikke tale om noget kraftigt tryk på brystkassen.

Statsadvokatens afgørelse af 4. september 2002

Afgørelse:

Det er herefter min opfattelse, at den anvendte magt ved anholdelsen af Mathiasen ikke gik ud over, hvad der må anses for at have været nødvendigt, og der er ikke grundlag for at antage, at Mathiasen under transporten eller på rasteplassen ved Sebbersund er blevet udsat for vold eller unødigt magtanvendelse.

Særligt bemærkes for så vidt angår de omstændigheder, som ifølge obduktionserklæringen mest sandsynligt har ført til Mathiasens død, at der efter min opfattelse ikke er grundlag for at antage, at politiassistenterne A og B har udvist en strafbar eller kritisabel adfærd.

Uanset om fastholdelsen af Mathiasen på maven og forsøget på at lægge ham i benlås – som anført i obduktionserklæringen – kan have været medvirkende til udløsning af et hjertestop, finder jeg under henvisning til ovenstående således ikke, at politi-

assistenternes anvendelse af disse teknikker giver grundlag for kritik.

Der er tale om teknikker, som må antages dagligt at blive anvendt af polititjenestemænd over hele landet, og som normalt ikke medfører skader på de personer, som teknikkerne anvendes overfor.

Jeg finder endelig ikke grundlag for at kritisere politiassistenternes dispositioner, da Mathiasen pludselig blev bevidstløs, idet politiassistenterne befriede ham fra håndjernene og lejrede ham i aflåst sideleje, ligesom de mærkede efter puls. Der blev ligeledes med det samme tilkaldt en ambulance.”

Indledende bemærkninger om statsadvokatens afgørelse:

Amnesty International finder, at statsadvokatens redegørelse og afgørelse af 4. september 2002 – ligesom en række praktiske forhold vedrørende statsadvokatens håndtering af sagen – giver anledning til bekymring for grundigheden og uvildigheden i efterforskningen af sagen.

De indledende udtalelser og konklusioner, der blev fremsat af myndighederne, var baseret på redegørelser for hændelsesforløbet fra politimesteren i Løgstør og uden en fuldstændig efterforskning. Således viste den første konklusion – at Jens Arne Ørskov kunne være afgået ved døden på grund af hyperexcitation som følge af intens fysisk aktivitet kombineret med mulig indtagelse af ecstasy og alkohol – sig at være forkert og blev derefter ændret til indtagelse af alkohol og cannabis.

Men i obduktionsrapporten af 17. juni 2002 skrev statsobducenten udtrykkeligt, at indtagelse af “kokain, amfetamin og lignende stoffer” er kendt for at kunne forårsage en tilstand af hyperexcitation. Fraværet af sådanne narkotiske stoffer i Jens Arne Ørskovs blod antyder, at nogen burde tage skridt til at genoverveje teorien om “hyperexcitation”, men det skete ikke. Ydermere forblev en række spørgsmål, herunder om Falck-reddernes rapport og de omstridte udsagn om, hvorvidt der var anvendt benlås, ubesvarede. Også forklaringerne på Jens Arne Ørskovs skader, som præsenteret af statsadvoka-

ten, synes at være baseret på betjentenes udtalelser. I betragtning af tidligere kontroverser om farene ved nogle fastholdelsesmetoder, savnes en forklaring på, hvorfor denne mulige dødsårsag – anvendelse af benlås – ikke blev efterforsket nærmere fra sagens begyndelse.

Ved afgørelse af 11. april 2004 tiltrådte Rigsadvokaten statsadvokatens afgørelse.

“Magtens billeder” – en dokumentarudsendelse

Efter statsadvokatens og Rigsadvokatens afgørelser rejste en dokumentarudsendelse, som Danmarks Radio viste den 4. februar 2004³², en lang række spørgsmål om den måde, hvorpå sagen var blevet behandlet og afgjort.

For det første satte tv-dokumentaren spørgsmålstegn ved, hvorfor statsadvokaten ikke havde forelagt sagen for Retslægerådet i betragtning af den angivne usikkerhed om dødsårsagen. Hvorfor havde statsadvokaten optrådt som lægelig ekspertise og draget de endelige retsmedicinske konklusioner selv?

For det andet forelagde journalisterne sagen for overlæge ved Hvidovre Hospital, Hans Reich, og overlæge på Rigshospitalet, Lars Herslet, og professor i retsmedicin, Jørn Simonsen (tidligere formand for Retslægerådet), som alle tilkendegav, at efter deres opfattelse var dødsårsagen ikke usikker, og den var heller ikke “hyperexcitation”, men mest sandsynligt kvælning som følge af hæmmet vejrtrækning på grund af fikseringen af Jens Arne Ørskov på maven mod jorden.

De tre sagkyndige udtalte i dokumentarprogrammet, at obduktionserklæringen og fotografierne af Jens Arne Ørskov indeholdt adskillige objektive fund, som indikerede, at dødsårsagen var kvælning som følge af, at Jens Arne Ørskov havde ligget på maven med ansigtet ned mod jorden. Blandt disse fund var svær væskeopstevning i lungerne, punktformede blødninger i øjnenes bindehinder, cyanose (blåfarvning af huden), urinafgang og sædafgang. De pegede videre på, at disse antagelser blev understøttet af fotografierne af punktformede

blødninger, sårene og mærkerne i Jens Arne Ørskovs pande og en stor blodudtrædning under højre skulder.

De sagkyndige udtalte, at unge mænd ikke dør af hyperexcitation af sig selv. De udtalte videre, at kokain og amfetamin er kendt for at kunne udløse en tilstand af hyperexcitation, som resulterer i ventrikelflimmer, der fører til hjertestop – hvorimod alkohol, cannabis og fysisk udmattelse ikke er kendt for at have denne virkning. De udtalte, at hyperexcitation, som bevirker hjertestop, ikke resulterer i urinafgang, sædafgang og cyanose (blåfarvning), hvorimod kvælning gør.

De udtalte, at oplysningerne i Falck-reddernes rapport (som ikke blev inddraget i statsadvokatens efterforskning og afgørelse af sagen), som angav, at Jens Arne Ørskov havde været blå i ansigtet og på overkroppen, at han ikke havde haft nogen puls, at han havde en lav kropstemperatur, at han havde kold/klam hud, alle pegede i retning af, at Jens Arne Ørskov havde lidt af iltmangel i et betragteligt tidsrum – formodentlig omkring 10 minutter. De fandt derfor, at politifolkene havde haft rigelig lejlighed og tilstrækkelige bevæggrunde til at give førstehjælp i stedet for passivt at afvente ambulancens ankomst. De udtalte derudover, at de fandt, at statsadvokaten og statsobducenten havde besluttet sig for den mindst sandsynlige dødsårsag.

For det tredje satte tv-dokumentaren spørgsmålstegn ved, hvorfor statsadvokaten havde valgt udelukkende at basere sin efterforskning og afgørelse af sagen på vidnesbyrd fra de to Løgstør-betjente og de to betjente fra Aalborg, som ankom til rasteplassen, kort før ambulancen nåede frem – som alle var parter i sagen. Journalisterne pegede på, at statsadvokaten havde afgjort sagen uden at interviewe Falck-redderne, som var kommet til rasteplassen i Sebbesund, hvor de havde undersøgt Jens Arne Ørskov og havde forsøgt at genoplive ham. Blandt andet blev det anført, at Falck-reddernes oplysninger om Jens Arne Ørskovs hudfarve (blå i ansigtet og på brystet – cyanose) og forskellige detaljer om hans kropstemperatur samt det forhold, at hans pupiller ikke reagerede på lys, alle pegede i retning af en anderledes version af forløbet end det af politibetjentene beskrevne, og som kunne have indflydelse på vurderin-

32) Udsendelsen var lavet af de to journalister Christian Andersen og Michael Klint, som senere modtog Cavlingprisen for 2005 for deres journalistiske arbejde i forbindelse med deres næste udsendelse om sagen – “Hævet over mistanke”.

gen af, om politifolkene havde håndteret situationen på passende vis.

Dokumentarprogrammet sammenfattede sin kritik til følgende spørgsmål:

- ◆ Hvorfor baserede statsadvokaten sin afgørelse på den mest usandsynlige diagnose for dødsårsagen?
- ◆ Hvorfor anmodede statsadvokaten ikke om Retslægerådets vurdering af sagen?
- ◆ Hvorfor blev Falck-redderne ikke afhørt om, hvad de havde fundet?
- ◆ Hvorfor blev politifolkene ikke gjort ansvarlige for ikke at have ydet førstehjælp?

I tv-dokumentaren udtalte Jens Arne Ørskovs mor, at en del af svarene på disse spørgsmål efter hendes mening havde at gøre med de principielle spørgsmål om manglende uvildighed og objektivitet.

Hun var således af den opfattelse, at nogle af svarene på spørgsmål om sagens forløb skulle findes i det forhold, at Statsadvokaten for Nordjylland tidligere havde arbejdet som politijurist (anklager) hos Løgstør Politi, at politimesteren i Løgstør tidligere havde arbejdet som statsadvokatassessor under statsadvokaten, og at den nuværende statsadvokatassessor – som forberedte sagen og lavede udkast til afgørelse i sagen – tidligere havde arbejdet under politimesteren i Løgstør.

Jonna Ørskov udtalte i dokumentaren bl.a.:
“Dette her, det drejer sig om at få frikendt de to betjente fuldstændigt, for dem. Det drejer sig ikke om at retfærdiggøre Jens Arne, for det kan være lige meget i deres øjne, for Jens Arne er væk, han er død.”

Den 5. februar 2004 indgav Jens Arne Ørskovs mor anmeldelse mod de 4 politibetjente for at have en begået et strafbart forhold ved ikke at have ydet Jens Arne Ørskov førstehjælp (at have efterladt nogen i hjælpeløs tilstand).

Statsadvokaten genoptager sagen efter “Magtens billeder”

Den 13. februar 2004 besluttede statsadvokaten at genoptage sagen for at få efterforsket dødsårsagen yderligere, herunder få undersøgt, om der var tegn på, at Jens Arne Ørskov havde været udsat for vold, om betjentene havde givet ham passende førstehjælp, og om der var grund til at ændre undervisningen af politifolk eller justere deres teknikker.

Denne gang forelagde statsadvokaten sagen for Retslægerådet for at få en lægelig vurdering af sagens oplysninger. Den 15. februar 2005 afgav Retslægerådet en besvarelse af spørgsmål fra statsadvokaten, politibetjentenes advokat og de advokater, som repræsenterede Jens Arne Ørskovs mor.

Statsadvokatens afgørelse af 17. marts 2005

Efter fornyede afhøringer af politifolkene og nu også afhøringer af Falck-redderne samt Retslægerådets svar på de spørgsmål, som statsadvokaten og advokaterne havde stillet, afgjorde Statsadvokaten for Nordjylland, at der ikke var grundlag for at ændre den oprindelige afgørelse af 4. september 2002.

Statsadvokaten anførte blandt andet i sin begrundelse:

“Retslægerådet er enig i statsobducentens konklusion, hvorefter dødsårsagen ikke er helt sikkert klarlagt. Retslægerådet er endvidere enig i statsobducentens vurdering af, at dødsårsagen mest sandsynligt har været hjertestop som følge af de forhold, der er beskrevet i obduktionserklæringen. Retslægerådet synes efter sin besvarelse dog ikke at have fundet holdepunkter for en antagelse om, at der hos Mathiasen har foreligget en hyperexcitationstilstand.

Retslægerådet finder heller ikke holdepunkter for, at Mathiasen døde som følge af kvælning, men man udelukker ikke, at iltmangel kan have været en medvirkende årsag til udløsningen af hjertestoppet. Dødsårsagen kan således fortsat ikke anses for endeligt fastlagt.

Dødsårsagen må mest sandsynligt antages at være hjertestop som følge af en kombination af voldsom fysisk aktivitet sammen med indtagelse af alkohol og cannabis og iltmangel forårsaget af hæmmet vejrtrækning på grund af Mathiasens lejring på maven med armene fikseret på ryggen.“

Statsadvokaten lagde videre vægt på, at Retslægerådet ikke havde kunnet afgøre, om Jens Arne Ørskov havde været forsøgt lagt i benlås, og at Retslægerådet ikke havde kunnet besvare et spørgsmål om, hvor længe en person i den tilstand, som Jens Arne Ørskov blev fundet i, havde været uden vejrtrækning eller uden puls. Endelig lagde statsadvokaten vægt på, at Retslægerådet havde oplyst, at det kunne være vanskeligt at føle puls, og at det ikke er ualmindeligt, at lægfolk forveksler deres eget pulsslæg i fingrene med den undersøgte eventuelt manglende puls, og at det kan være vanskeligt for ikke-fagfolk at afgøre, om brystkassen på en overvægtig person, der ligger på maven, bevæger sig.

Politiklagenævnets syn på sagen

Politiklagenævnet, som fik sagen forelagt den 16. marts 2005, erklærede sig enigt i statsadvokatens vurdering og afgørelse i sagen.

Amnesty Internationals bekymringer over Retslægerådets udtalelser om sagen

Amnesty International er bekymret over kvaliteten af Retslægerådets besvarelse i sagen og finder, at Retslægerådets udtalelser kunne give anledning til overvejelser om en ny ordning, hvor den forurettede selv eller – som i denne sag – den afdøde efterladte kunne indkalde anden lægelig ekspertise – en uafhængig retsmedicinsk sagkundskab.

Ud af 60 spørgsmål besvarer Retslægerådet 14 ved at henvise til svarene på spørgsmål 1a og 1b. I 9 spørgsmål angiver Retslægerådet, at spørgsmålene ikke kan besvares. 6 spørgsmål besvares med henvisninger til andre svar end 1a og 1b. Samlet set har Retslægerådet ikke ment at kunne besvare omkring halvdelen af de stillede spørgsmål selvstændigt eller overhovedet.

De to hovedspørgsmål/svar – 1a og 1b – lød som følger:

Spørgsmål 1a. (Statsadvokaten): Kan dødsårsagen være akut hjertestop som følge af en hyperexcitations-tilstand, som anført i obduktionserklæringen?

Svar: *Efter Retslægerådets vurdering er det på baggrund af de fremsendte lægelige bilag ikke muligt at fastslå den endelige dødsårsag. Der er imidlertid holdepunkter for at antage, at Jens Arne Ørskov Mathiasens uventede hjertestop skyldtes en kombination af voldsom fysisk aktivitet sammen med indtagelsen af alkohol og cannabis og iltmangel forårsaget af en hæmmet vejrtrækning på grund af Jens Arne Ørskov Mathiasens lejring på maven med armene fikseret på ryggen. Til grund for denne vurdering lægger Retslægerådet oplysninger og fund i obduktionserklæringen samt supplerende retskemiske undersøgelser.*

Spørgsmål 1b. (Statsadvokaten): Kan dødsårsagen være kvælning som følge af iltmangel?

Svar: *I obduktionserklæringen er der ingen holdepunkter for, at Jens Arne Ørskov Mathiasen er død af kvælning, men det kan ikke udelukkes, at iltmanglen har været medvirkende årsag til udløsning af hjertestopet. Til grund for denne vurdering lægger Retslægerådet oplysninger om, at Jens Arne Ørskov Mathiasen var en adipøs, kraftigt overvægtig person, som i en periode lå på maven med armene fikseret på ryggen. Herved vanskeliggøres respirationen, samtidig med at mavefedtet skubbes opad i bughulen, hvilket kan nedsætte hjertets tilløb af blod og mindske lungernes rumfang og dermed funktion. Hertil kommer, at den nedsatte vejrtrækning er særlig farlig for en hyperaktiv person, der har et øget iltforbrug og en udtrættet muskulatur. Jens Arne Ørskov Mathiasens kredsløb var samtidig påvirket af alkohol og cannabis. Alkohol virker karudvidende og øger vandladningen. Cannabis sænker blodtrykket og øger hjertefrekvensen (takykardi).*

Bortset fra spørgsmål 1a og 1b undlod Retslægerådet at besvare en lang række spørgsmål af betydning for sagen. I denne forbindelse ønsker Amnesty International at henlede opmærksomheden på tre af de væsentligste

spørgsmål, som efter organisationens opfattelse ikke blev besvaret fyldestgørende.

Spørgsmål 8 (Ørskovs advokat): I Østre Landsretssagen B-1568-92, Benjamin Christian Schou mod Politidirektøren i København har Retslægerådet den 3. august 1995 blandt andet udtalt således:

“Retslægerådet finder ingen holdepunkter for den antagelse, at akut alkoholindtagelse hos en ikke alkoholiseret, rask person kan fremkalde hjertearytmier ledende til hjertestop. Ligeledes er der ingen holdepunkter for den antagelse, at fysisk aktivitet spiller en rolle i den sammenhæng.”

Denne udtalelse forstår jeg [advokaten] således, at rådet mener, at dødens indtræden i den pågældendes tilfælde ikke kan forklares alene som følge af fysisk aktivitet kombineret med alkoholindtagelse.

Rådet bedes oplyse, om det samme gør sig gældende i Jens Arne Ørskovs tilfælde?

Svar: Der henvises til besvarelsen af spørgsmål 1 fra Statsadvokaten.

I dokumentarprogrammet “Magtens Billeder” gennemførte Dr. Hans Reich et eksperiment på Hvidovre Hospital for at vise, hvad der sker, når en overvægtig person placeres på maven på jorden og bliver holdt nede af nogen, som læner sig indover eller sidder på ryggen af ham. Eksperimentet viste, at lungekapaciteten sank til 87% allerede i løbet af nogle få sekunder – og fortsatte ned mod 80% af den normale lungekapacitet (hvor efter forsøgspersonen, synligt utilpas, forlangte at få eksperimentet stoppet) – et tab af lungekapacitet, som kan være kritisk, hvis den pågældende person samtidig kæmper for at komme fri (fra den, som sidder på ryggen af ham).

Spørgsmål III (Ørskovs advokat): Kan Retslægerådet bekræfte, at lungekapaciteten og dermed luftskiftet vil blive markant påvirket af at lægge en svært overvægtig person på maven, idet indholdet af bughulen presses op i brystkassen?

Svar: Spørgsmålet er af generel karakter. Problematikken er berørt i en del af besvarelse af spørgsmål 1b fra Statsadvokaten.

I “Magtens Billeder” udtaler de tre eksperter udtrykkeligt, at punktformede blødninger kan ses på fotografierne af Jens Arne Ørskov, og at sådanne blødninger er klare tegn på kvælning.

Jens Arne Ørskovs advokat stillede det følgende spørgsmål, **spørgsmål VII:** Kan Retslægerådet bekræfte, at punktformede blødninger i øjnenes bindehinder sandsynligvis skyldes kvælning?

Svar: I obduktionserklæringen er der ingen holdepunkter for, at Jens Arne Ørskov Mathiasen er død af kvælning. Der henvises til besvarelsen af spørgsmål 1b fra statsadvokaten.

Bemærkninger til Statsadvokatens afgørelse af 17. marts 2005

Ved afgørelse af 17. marts 2005 besluttede statsadvokaten som nævnt at stoppe yderligere efterforskning af sagen. Statsadvokaten anførte, at der ikke var fundet grundlag for en rimelig formodning om, at der var begået en strafbar handling, som forfølges af det offentlige. Ligeledes fandt statsadvokaten heller ikke, at der var grundlag for kritik af politifolkenes håndtering af forløbet.

Det fremgår videre af statsadvokatens afgørelse, at hun ikke fandt, at politifolkene havde anvendt uforholdsmæssig magt eller vold. Derudover lagde statsadvokaten til grund, at politifolkene fra Løgstør Politi havde ydet relevant førstehjælp til en livløs person, **der havde vejtrækning og puls** (vores udhævning), og at der ikke var grundlag for at kritisere, at de ikke havde ydet yderligere førstehjælp.

I den forbindelse lagde statsadvokaten vægt på, at de to politifolk havde tilkaldt en ambulance, og at de havde placeret Jens Arne Ørskov i aflåst sideleje og fjernet håndjernene, hvilke foranstaltninger de anså for at være tilstrækkelige og passende.

Endelig anførte statsadvokaten, at hun havde orienteret Rigsadvokaten om sagen og om Retslægerådets udtalelser med henblik på en stillingtagen til, om der var grundlag for at ændre undervisningen af nye politifolk i fastholdelsesteknikker.

Ved brev af 12. april 2005 påklagede advokaten for Jens Arne Ørskov og hans mor sagen til Rigsadvokaten, som i 2006 tiltrådte statsadvokatens afgørelse.

Amnesty International er bekymret over, at Retslægerådet undlod at besvare en lang række spørgsmål af væsentlig betydning for vurderingen af, om politibetjente kunne have forvoldt Jens Arne Ørskovs død ved et uheld eller ej, eller om de reagerede adækvat på situationen, da Jens Arne Ørskov mistede bevidstheden.

Statsadvokaten anmodede ikke Retslægerådet om yderligere svar i de mange tilfælde, hvor Retslægerådet undlod at besvare de stillede spørgsmål, men baserede simpelthen sin afgørelse af 17. marts 2005 på det forhold, at Retslægerådet ikke pegede på kvælning som den mest sandsynlige dødsårsag, men i stedet pegede på en række medvirkende faktorer, som efter rådets opfattelse til slut førte til hjertestop.

Det faktum, at tre anerkendte danske lægelige eksperter var nået til en konklusion, som var væsentligt anderledes end Retslægerådets, rejser spørgsmålet, hvordan statsadvokaten var i stand til at nå en bestemt konklusion i lyset af modstridende lægelig ekspertise.

Amnesty International anbefaler derfor, at klagere, som kommer til skade i politiets varetægt, får ret til at søge uafhængig lægelig ekspertise til at gennemføre en ekstra undersøgelse; og at slægtninge til personer, som afgår ved døden i politiets varetægt, får ret til at lade en læge efter eget valg overvære obduktionen eller gennemføre en uafhængig obduktion, betalt af det offentlige.

Førstehjælp og genoplivningsforsøg

Men selv om man ser bort fra, at Retslægerådet lod en række væsentlige spørgsmål forblive ubesvarede, må det konstateres, at statsadvokaten i sin afgørelse undlod at forholde sig til de spørgsmål, som blev rejst som resultat af Retslægerådets besvarelser.

Spørgsmålet om, hvorvidt de to betjente ydede tilstrækkelig eller passende førstehjælp til Jens Arne Ørskov, efter at han mistede bevidstheden, består fortsat.

Statsadvokaten skrev i sin afgørelse af 17. marts 2005, at hun lagde til grund, at det kan være vanskeligt for lægfolk at afgøre, om en livløs person har en puls, og at hun på den baggrund fandt, at politifolkene havde ydet passende førstehjælp til en person, som havde vejrtrækning og puls.

Men der er kun de involverede betjentes forklaringer om, at de mente, at Jens Arne Ørskov havde vejrtrækning.

Der er flere forhold, som peger i retning af, at Jens Arne Ørskov ikke havde vejrtrækning, og at han ikke havde puls. For det første, at Falck-redderne vurderede, at han var død, da de ankom. For det andet, at Falck-redderne noterede i deres rapport fra samme aften i juni 2002, at Jens Arne Ørskov var blå, kold og klam. (At Falck-redderne ved en afhøring i 2004 forklarer, at han var fugtig, men ikke kold, bør næppe føre til en tilsidesættelse af den oprindelige rapport). For det tredje og vigtigste, at det fremgår af Retslægerådets udtalelse og Politiskolens undervisningsmateriale (Kursus i nødbehandling/førstehjælp – Politiet – Region 1, side 13, under "Akutbehandling"), at det ikke er den korrekte måde at undersøge, om en person stadig er i live, at tage vedkommendes puls, og at det ikke var nok at forlade sig på et indtryk af, at Jens Arne Ørskovs brystkasse så ud, som om den bevægede sig, når de skulle sikre sig, at han trak vejret. Det er anført meget tydeligt i undervisningsmaterialet, at vejrtrækning konstateres ved at placere øret tæt på ofrets mund og næse. De to betjente fra Løgstør Politi har forklaret, at de ikke på noget tidspunkt tog skridt til at følge den fremgangsmåde.

Det spørgsmål, der skal afgøres, er derfor ikke, om de to politifolk fra Løgstør Politi (og Aalborg Politi) skal undskyldes eller kritiseres for fejlagtigt at tro, at de kunne mærke Jens Arne Ørskovs puls og se hans bryst hæve og sænke sig. Det spørgsmål, der skal afgøres, er, om de, i deres egenskab af politibetjente, skal kritiseres for ikke at følge den foreskrevne fremgangsmåde til undersøgelse af sådanne fænomener.

Retslægerådet gav en meget præcis beskrivelse af passende førstehjælp og basal genoplivning og under-

stregede, at den kan gives af lægfolk og enhver, som har modtaget undervisning i, hvordan man skal handle ved tilfælde af hjertestop.

Politibetjente må per definition forventes at have gennemgået formel træning i at håndtere sådanne situationer på passende måde. Både internationale standarder om politiets adfærd og dansk lovgivning pålægger politifolk en stadig forpligtelse til at minimere skader og kvæstelser som følge af politiets magtanvendelse.³³ Som del af denne forpligtelse til at minimere skader og kvæstelser må politifolk kræves og forventes at være i stand til at følge de passende og foreskrevne procedurer for konstatering af, om livløse personer stadig trækker vejret eller ej, således at de kan træffe beslutning om den korrekte behandling i tide.

Det fremgår af politifolkenes egne forklaringer, at de ikke fulgte den foreskrevne fremgangsmåde som beskrevet af Retslægerådet i dets udtalelse eller i Politiskolens undervisningsmateriale.

Politifolk må til enhver tid forventes at have den formelle uddannelse til at handle relevant og passende i sådanne situationer og er ikke sammenlignelige med lægfolk, som ikke har modtaget særlig træning i kraft af deres profession. Spørgsmålet er derfor ikke, om betjentene ydede tilstrækkelig førstehjælp. Spørgsmålet er, om de skal ifalde ansvar for ikke at have ydet førstehjælp.

Men statsadvokaten baserede sin afgørelse på den præmis, at politifolkene – selv hvis de havde modtaget undervisning i førstehjælp – ikke kunne forventes at have samme erfaring i og viden om førstehjælp som en læge eller en Falck-redder. Statsadvokaten lagde endvidere vægt på, at de to betjente havde været i færd med at gennemføre en almindelig og hyppigt forekommende politiforretning, som bestod i at anholde en 21-årig, tilsyneladende sund, ung mand.

Med andre ord afgjorde statsadvokaten i sin afgørelse af 17. marts 2005, at de to politibetjente skulle undskyldes for ikke at følge den foreskrevne fremgangsmåde og dermed for ikke at håndtere situationen korrekt, fordi

de ikke var forbedret på, at Jens Arne Ørskov ville miste bevissheden og efterfølgende afgå ved døden.

Amnesty International er bekymret over, at denne afgørelse ikke lever op til kravene i princip 5 af the Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, som bestemmer, at *“when the lawful use of force and firearms is unavoidable, law enforcement officials shall a) exercise restraint in such use, and act in proportion to the seriousness of the offence and legitimate objective to be achieved, and b) minimize damage and injury, and respect and preserve human life. Furthermore, they shall c) ensure that assistance and medical aid are rendered to any injured or affected persons at the earliest possible moment.”*

Efter Amnesty Internationals opfattelse lever statsadvokatens afgørelse ikke op til disse forpligtelser, når statsadvokaten lader uforberedthed retfærdiggøre utilstrækkelig, inadækvat adfærd i tjenesten.

“Hævet over mistanke” – den næste dokumentarudsendelse om Ørskov-sagen

Den 9. november 2005 sendte DR endnu et dokumentarprogram om sagen – “Hævet over mistanke”³⁴, som var lavet af de samme journalister, som stod for “Magtens Billeder”. I dette dokumentarprogram forelagde journalisterne sagen for flere respekterede retsmedicinske eksperter – professor i retsmedicin ved Dundee Universitet, Derrick Pounder (som fungerede som ekspertvidne i Benjamin-sagen), professor i retsmedicin ved Cardiff Universitet, Bernard Knight, og Dr. Charles Hirsch, øverste retsmediciner i New York.

De internationalt anerkendte sagkyndige udtalte alle, efter at have læst obduktionserklæringen og set fotografierne af Jens Arne Ørskov, at de ikke fandt, at der var rimelig tvivl om, at han var død af kvælning, fordi han var placeret på maven med hænderne i håndjern på ryggen, og fordi han blev presset ned af nogen, som plantede et knæ i ryggen på ham. De fremførte alle, at diagnosen ikke var ukendt, men tværtimod almindeligt kendt – “restraint asphyxiation” eller “positional asphyxiation.” (Fiksations asfyxi – eller kvælning forårsaget af uheldig lejrning under tvangsfiksering).

33) Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, principle 5, a-c, og den danske Lov om politiets virksomhed, §16, stk. 2, og bekendtgørelse om politiets anvendelse af visse magtmidler mv., §2, stk. 2.

34) Danmarks Radio, af journalisterne Christian Andersen og Michael Klint, som modtog Cavling-prisen for dokumentar-programmet.

I modsætning til den danske obduktionserklæring vurderede de, at sårene i Jens Arne Ørskovs pande måtte tilskrives, at nogen havde holdt hans hoved ned i asfalten. Den danske obduktionserklæring havde derimod lagt til grund, at Jens Arne Ørskov pådrog sig disse sår/mærker ved at slå sit hoved mod den ene betjents albue og mod bilens siderude.

Derrick Pounder udtalte specifikt, at efter hans opfattelse ville Jens Arne Ørskov ikke være død, hvis ikke nogen havde udøvet et betragteligt tryk mod hans ryg/bryst. I modsætning til obduktionserklæringen og Retslægerådet fandt de udenlandske eksperter, at blodudtrædningen under Jens Arne Ørskovs skulder var så stor og så dyb, at den kun kunne skyldes et meget kraftfuldt tryk.

De udenlandske sagkyndige konkluderede, at obduktionserklæringen og Retslægerådet ikke "havde vurderet bevismaterialet i sammenhæng med de faktiske omstændigheder."

Programmet præsenterede en undervisningsvideo fra New York Politi, som vises til alle politifolk i New York. Det klip, som blev vist i programmet, indeholder en indtrængende advarsel til politifolkene om, at det kan være fatalt at tvinge folk ned på maven og læne sig ind over dem, idet dette vil hæmme deres vejtrækning, hvilket vil få dem til at kæmpe mere for at få vejret. Videoen beskriver, at hvis denne kæmpen for at få vejret misforolkes som forsøg på at komme fri og dermed udløser et endnu større pres på den liggende for at få ham til at ligge stille, så risikerer man, at den liggende til sidst dør af kvælning.

Båndet samtale om benlås

Ud over de tre sagkyndiges vurderinger af sagen, præsenterede programmet også en optagelse af en samtale mellem de to politibetjente på rasteplassen og vagthavende hos Løgstør Politi. Det fremgik af denne optagelse, at den ene af betjentene fortalte hovedkvarteret om hændelsen med Jens Arne Ørskov og i den forbindelse fortalte, at de tog ham ud af bilen, lagde ham på jorden og lagde ham i benlås. Under alle senere afhøringer og ved statsadvokatens afgørelse af sagen blev det derimod lagt til grund, at det ikke lykkedes betjentene at

lægge Jens Arne Ørskov i benlås, fordi han gjorde meget voldsom modstand. Optagelsen af samtalen mellem stationen og den ene betjent havde angiveligt ligget på sagen siden 2002, men var ikke indgået som bevismateriale i statsadvokatens afgørelse af sagen. Ifølge sagens akter havde statsadvokaten ikke på noget tidspunkt anmodet politibetjentene om at redegøre for indholdet af den bandede samtale, men udelukkende henvist til og baseret sin afgørelse af sagen på de involverede betjentes forklaringer om forløbet.³⁵

Utilstrækkelig udtalelse fra Retslægerådet

I det andet dokumentarprogram blev overlæge Hans Reich, Hvidovre Hospital, interviewet påny, og han tilkendegav, at han fandt det bemærkelsesværdigt og i strid med god praksis, at Retslægerådet havde undladt at besvare en lang række af de stillede spørgsmål, herunder navnlig det spørgsmål, som omhandlede følgerne af at lægge en overvægtig mand på maven med hænderne i håndjern på ryggen.

Fotografier af Jens Arne Ørskov

Et andet vigtigt element i det andet dokumentarprogram var nogle bandede telefoninterview med medlemmerne af Retslægerådet, hvoraf det fremgik, at ingen af medlemmerne mente at have set de fotografier af Jens Arne Ørskov, som lå på sagen, og som blandt andet viste de punktformede blødninger i øjnenes bindevæv, blodudtrædningen på ryggen og sårene i panden på Jens Arne Ørskov. Særligt tilkendegav det retsmedicinske medlem af Retslægerådet, at han ikke havde set fotografierne. Umiddelbart kunne det se ud til at betyde, at de udenlandske eksperter, som var blevet interviewet om sagen, havde udtalt sig på grundlag af en mere fyldestgørende dokumentation end den, som Retslægerådet blev præsenteret for, da rådet skulle afgive udtalelse om sagen.

I en redegørelse til det danske Folketing af 9. december 2005 i anledning af det andet dokumentarprogram meddelte Rigsadvokaten, at der ikke forelå oplysninger, som på nogen måde viste, at Retslægerådet ikke skulle have fået de pågældende fotografier forelagt. Rigsadvokaten udtalte endvidere til Folketinget, at oplysningerne i "Hævet over mistanke" ikke gav anledning

35) Først i 2006 så statsadvokaten sig nødsaget til at fremsætte en udtrykelig udtalelse om indholdet af båndet. Statsadvokaten udtalte om båndet, at hun forstod det således, at det fremgik af båndet, at betjentene havde forsøgt at lægge Jens Arne Ørskov i benlås, men at det ikke var lykkedes dem.

til fornyede overvejelser eller til at forelægge sagen for Retslægerådet påny.

“Hævet over mistanke” sammenfattede sin kritik af behandlingen af sagen således:

- ◆ Hvorfor fastholder statsadvokaten og Retslægerådet, at Jens Arne Ørskov døde af hyperexcitation, når adskillige eksperter finder, at diagnosen er åbenbart u-underbygget?
- ◆ Hvorfor forsøger statsadvokaten at bortforklare, at betjentene anvendte en benlås på Jens Arne Ørskov (ifølge den bandede samtale mellem politifolkene og vagthavende)?
- ◆ Hvorfor har medlemmerne af Retslægerådet ikke set fotografierne af Jens Arne Ørskov?
- ◆ Hvorfor besvarede Retslægerådet ikke spørgsmålet om, hvad der sker, når en overvægtig person lægges på maven med hænderne i håndjern på ryggen?
- ◆ Hvorfor søgte de danske myndigheder ikke vejledning hos eksperter i USA eller Storbritannien, som har mere erfaring med sådanne hændelser?
- ◆ Hvorfor ydede politifolkene ikke førstehjælp af nogen art i de første 8-10 minutter, hvor de ventede på ambulancen?

Rigsadvokatens afgørelse af 17. januar 2006

I januar 2006 stadfæstede Rigsadvokaten afgørelsen fra Statsadvokaten for Nordjylland, idet han anførte, at der ikke var rimelig grund til at formode, at politifolkene havde anvendt uforholdsmæssig magt eller vold eller på nogen anden måde havde udvist kritisabel adfærd – hverken før eller efter at Jens Arne Ørskov blev bevidstløs.

I sin afgørelse lagde Rigsadvokaten vægt på, at de to politibetjente havde ment, at de ydede passende førstehjælp til en person, som havde vejrtrækning og puls. Rigsadvokaten lagde herved til grund, at de to betjente havde været under meget vanskelige omstændigheder med hensyn til at vurdere Jens Arne Ørskovs tilstand. Endelig tiltrådte Rigsadvokaten statsadvokatens argument: At de to politibetjente ikke havde været for-

bedredte på den uforudsete vending, begivenhederne havde taget.

Tre danske og tre udenlandske sagkyndige – fire af dem specialister i retsmedicin – har udtalt, at efter deres opfattelse må det lægges til grund, at Jens Arne Ørskov døde af fiksons asfyxi – at han døde af iltmangel, som var en følge af, at han blev lagt på maven med hænderne fikseret på ryggen og blev holdt nede af et pres i ryggen.

Disse ekspertvurderinger synes at være blevet ignoreret af Rigsadvokaten. Anklagemyndighedens afgørelser giver anledning til bekymring for anklagemyndighedens evne og vilje til at handle med den nødvendige grundighed, uvildighed og uafhængighed.

Det fremgår af Rigsadvokatens besvarelse af 9. december 2005 af spørgsmål 71 af 11. november 2005 fra Folketingets Retsudvalg (alm. del), at man vil justere den fremtidige undervisning af politifolk, så det betones, at der skal udvises større agtpågivenhed ved anvendelse af bugleje over for overvægtige personer, og at man har bestilt den amerikanske undervisningsvideo, for at se, om den med fordel kunne indgå i undervisningen af danske betjente. Noget organisatorisk ansvar for den ulykkelige sag er dog ikke under overvejelse.

Jens Arne Ørskovs sag ligner Benjamin-sagen på mange punkter.³⁶ Siden Benjamin-sagen måtte finde sin løsning ved et civilt søgsmål anlagt af Benjamins forældre på hans vegne, er hele klagesystemet ændret. Ikke desto mindre er udfaldet af klagesystemets behandling af sagen stort set det samme i Ørskov-sagen som i Benjamin-sagen derved, at politiklagesystemet har vist sig uvilligt eller ude af stand til at gennemføre en grundig, hurtig, uafhængig og uvildig undersøgelse af sagen.

Civilt søgsmål

Også for Jens Arne Ørskovs familie har den eneste farbare vej til at få sagen indbragt for en dommer vist sig at være at anlægge et civilt søgsmål mod politibetjentene for ikke at have ydet Jens Arne Ørskov førstehjælp og

36) 18-årige Benjamin Christian Schou blev taget ud af en gruppe og anholdt for angiveligt at have kastet en flaske efter nogle politifolk nytårsaften 1991-92 på Rådhuspladsen i København. Mens han var i politiets varetægt, mistede han bevidstheden og fik hjertestop som følge af kvælning. Politifolkene tilkaldte ikke den ambulance, som befandt sig på Rådhuspladsen, for at få ham tilset eller kørt direkte til det nærliggende hospital, men kørte i stedet til politistationen, idet de ringede efter en ambulance, som kunne møde dem dér. Da Benjamin Schou modtog lægelig behandling og fik sit hjerte og sin vejrtrækning startet igen, havde han fået en uhelbredelig hjerneskade. Københavns Politi, statsadvokaten, Rigsadvokaten og justitsministeren fandt alle, at der ikke var grundlag for at rejse tiltale mod betjentene eller iværksætte disciplinære foranstaltninger mod nogen af betjentene. Benjamin Schous forældre anlagde et civilt søgsmål mod Københavns Politi og nedlagde påstand om erstatning mod betjentene for ikke at have håndteret situationen korrekt, da Benjamin Schou blev bevidstløs. Retten tilkendte dem erstatning for politiets tjenesteforsømmelse som følge af betjentes manglende opdagelse af, at Benjamin Schou havde fået hjertestop og for deres forsømmelse af at reagere passende på hans tilstand, idet de ikke gav ham førstehjælp.

mod Løgstør Politi og Justitsministeriet for ikke at sikre, at politibetjentene var ordentligt uddannet til at håndtere sådanne situationer. Oprindeligt var sagen berammet til at komme for Vestre Landsret i oktober 2007. I december 2007 oplyste familiens advokat Amnesty International om, at sagen var udsat, fordi de sagsøgte, Løgstør Politi og Justitsministeriet, havde insisteret på at stille supplerende spørgsmål til Retslægerådet.

Amnesty International er bekymret over, at Ørskov-familien har været tvunget til, efter adskillige år, at anlægge et civilt søgsmål, hvis de vil have sagen efterforsket og vurderet på en uafhængig og uvildig måde. Det viser, at det nuværende politiklagesystem ikke udgør et effektivt retsmiddel mod magtmisbrug fra politifolk side.

“Jeg vil gerne have dem for en dommer, jeg vil gerne have dem i en retssal, så min advokat kan få lov at stille dem nogle spørgsmål”.

“Jeg vil have politiet til at indrømme, at der er sket fejl den aften, Jens Arne døde”.

Jonna Ørskov, i “Hævet over mistanke”.

Sag nr. 5. København

Den følgende gennemgang er baseret på sagsakterne i klagesagen, dvs. afhøringsrapporter, forklaringer fra klagerne, den indklagede betjent og nogle af hans kolleger samt fra tilskuere og beboere i området. Ud over det skriftlige materiale har Amnesty International også interviewet de to klagere.

I august 1999 forlod to piger T og M på henholdsvis 16 og 17 år Det frie Gymnasium efter en fest. Da de kom ud på gaden, opdagede de, at et stort antal politifolk havde taget opstilling og skændtes med et større antal unge mennesker, som også netop havde forladt den nu afsluttede fest på Det frie Gymnasium. Pigerne vidste ikke, hvorfor politiet var kommet til stedet.

T og M fortalte Amnesty International, at det på et tidspunkt så ud som om, politiet ville trække sig tilbage og forlade området. Det fik imidlertid nogle af de for-

samlede unge mennesker til at klappe ironisk ad dem, hvilket syntes at provokere politifolkene så meget, at de vendte rundt og i stedet begyndte at anholde folk.

T bemærkede to betjente, som var i færd med at foretage, hvad T opfattede som en meget voldsom eller voldelig anholdelse af en af hendes venner. Hun stod på det modsatte fortov over for det sted, hvor hendes ven lå med to betjente ovenpå sig, da det gik op for hende, at hun havde et kamera i tasken. Hun forlod fortovet og gik ud på kørebanen for at tage nogle fotografier, som hun tænkte ville kunne anvendes som dokumentation for, hvad hun fandt var en uforholdsmæssig voldelig anholdelse. T tog også et billede af M, efter at M var blevet bidt af en politihund.

På et tidspunkt beordrede en politibetjent T til at vende tilbage til det fortov, hun var kommet fra. Hun adlød og vendte sig for at gå tilbage til det modsatte fortov. Men inden hun var nået helt tilbage til fortovet, blev hun bidt bagfra – i lænden – af en politihund. Venner fulgte hende til en ambulance, som de havde tilkaldt. Den politihund, som bed hende, havde været i snor, og det var hendes klare opfattelse, at hun blev bidt, fordi den politimand, som holdt hunden, ikke havde kontrol over den. T var efterfølgende sengeliggende i to dage.

M fortalte Amnesty International, at hun blev meget overrasket over at møde politiet uden for Det frie Gymnasium, og at politifolkene virkede meget anspændte og konfliktsøgende. M fortalte videre, at nogle af gymnasiets lærere forsøgte at komme i dialog med betjentene og at få betjentene til at falde lidt ned. Politiet gav alle besked på at forlade området. M fulgte ikke ordren om at forlade området straks, fordi hun ville have sine venner med sig. Det havde været meningen, at de skulle videre i byen, når festen på gymnasiet var slut.

Om det forløb, som for M så ud til at begynde med, at nogle af de unge klappede ad politifolkene, har M fortalt Amnesty, at det især var de politibetjente, som havde politihunde, der vendte rundt og gik mod de forsamlede grupper af unge med deres hunde i helt udspændte hundesnore foran sig.

M så, hvad hun opfattede som en uforholdsmæssigt voldsom anholdelse af en ung mand, som hun kendte, og hun råbte ad politiet, at de skulle tage det roligt. Derefter vendte hun sig væk fra politiet for at tale med nogle venner, som stod sammen med hende. Hun stod med ryggen til politiet og diskuterede hele forløbet, da det gik op for hende, at hun var blevet bidt i låret bagfra. Biddet var temmelig dybt, og hun kollapsede på jorden. Hun blev derefter fulgt til en ambulance og kørt til hospitalet.

M var sengeliggende i en uge og fik af sin læge besked på holde sig i ro i yderligere en uge. Det fremgår af sagen, at den skade, som M pådrog sig, var kompliceret og medførte, at hun måtte opereres efterfølgende, fordi såret var mere end 6 måneder om at hele, og at det tog yderligere nogen tid, inden hun var i stand til at gå helt lydefrit igen.

T og M angav over for Amnesty International, at ingen af dem hørte politiet advare de forsamlede unge om, at politihundene ville blive taget i anvendelse, hvis de unge ikke forlod området.

I sin afgørelse af 12. december 2002 oplyste statsadvokaten, at politiassistent X, som var en af 4 politifolk med hund, havde forklaret, at han havde været på patrulje med en kollega, da han og kollegaen over politiradioen hørte, at der var problemer ved Det frie Gymnasium; og da han erfaringsmæssigt vidste, at der nok ville være "autonome" tilstede, besluttede han og kollegaen sig for at køre til stedet for at hjælpe kollegerne.

Det fremgår af afgørelsen, at X har forklaret, at han på et tidspunkt så nogle civilklædte betjente, som havde foretaget en anholdelse, men nu blev truet af en større gruppe unge mennesker. X og en anden kollega kastede sig derfor ind mellem de civilklædte betjente og de unge mennesker for at skærme de civilklædte betjente med deres hunde.

X har videre forklaret til statsadvokaten, at han på et tidspunkt skubbede til en ung pige, og samtidig hermed bed hans hund pigen i benet. X erindrede ikke helt præcist, hvor pigen blev bidt, men mente, at det var mellem

knæet og anklen. Hunden var stadigvæk "kun" i "kvart line". Den bed kun en gang og trak sig så tilbage, og pigen røg baglæns, måske til dels på grund af X's skub, hvorefter hun vendte rundt og løb over på den anden side af Møllegade og hjørnet af Guldbergsgade.

X har videre forklaret, at han mente, at hunden bed pigen, fordi den opfattede situationen sådan, at han blev angrebet, og derfor ville forsvare ham. Det fremgår videre, at X, foreholdt skadejournalen vedrørende M, hvoraf det fremgår, at der blev konstateret bidsår 7 cm over knæledet, ikke ville udelukke, at det var den pige, hans hund bed.

Noget senere, da den unge mand, som var blevet anholdt, skulle fjernes, kom en ung pige gående hen til X med et kamera og ville tage et billede af den anholdte unge mand. X sagde til hende, at hun skulle gå væk, og at hvis hun insisterede på at tage et billede, måtte hun gå over på den anden side af gaden. Pigen svarede, at hun havde ret til at opholde sig, hvor hun var, og fortsatte frem mod X. Pigen kom på den måde helt tæt på X, som derefter skubbede hende bagud. Som følge af skubbet drejede pigen lidt rundt, og i det samme blev hun bidt af X's hund. X mente, at det var i den ene balde, men foreholdt skadejournalen vedrørende T, ville X ikke udelukke, at det var hende, der var den unge pige med kameraet. X var sikker på, at hans hund kun bed pigen én gang, men ville ikke udelukke, at der ved et bid kan afsættes 3 bidsår, som anført i skadejournalen. X mente, at hans hund bed pigen, fordi pigen var gået så tæt på ham, at hunden opfattede hende som en angriber, hvorfor den ville forsvare ham.

Det fremgår af statsadvokatens afgørelse af 12. december 2002, at vidnet JK forklarede, at han huskede en politimand med en hund. Politimanden råbte, at de skulle fjerne sig, og i det samme så JK, at M vendte sig delvis om mod politimanden med hunden, og i det samme blev hun bidt. Hunden var i snor, og politimanden var på vej frem, da hunden bed M. Han mener, at M blev bidt i låret.

Vidnet DØ har forklaret, at han hørte, at M råbte efter politiet, da hun stod måske 2-3 meter fra de politifolk, hvoraf nogle havde hunde, som stod foran M og flere

andre unge. Han hørte flere gange, at politifolkene sagde, at man skulle gå væk fra stedet. Pludselig, efter at M havde råbt efter politiet, gik en politimand med en hund et par skridt frem, og hunden hoppede op og bed M, vist nok i låret. M faldt bagover og skreg. Straks efter hev politimanden hunden tilbage og blev stående.

HT, som boede på den anden side af gaden og derfor kunne se hele forløbet fra sine vinduer, har forklaret til statsadvokaten, at han så, at politimanden med hunden gik direkte ind blandt de unge, der stod forrest. Hunden gøede, og han så, at hunden blev ført i kort snor og strakte hals. Han havde hørt, at de unge blev opfordret til at forlade stedet, men han havde ikke hørt eventuelle advarsler om, at hundene ville blive sat ind. Han så således ikke selv, at M blev bidt. Han kunne ikke klart udtale sig om årsagen til, at M blev bidt, men han formodede, at det skyldtes, at betjenten med hunden var gået ind blandt de unge. Han hørte ikke råb fra betjenten med hunden til de unge, men gætter på, at den pågældende betjent var blevet provokeret af de unges klapsalver og råb.

DJ, som bor sammen med HT, har forklaret, at hun og HT så ud over området fra deres lejlighed. Det fremgår, at hun har forklaret til statsadvokaten, at en af hundeførerne på et tidspunkt vendte om og gik med hunden forrest direkte ind i gruppen af unge. Straks efter at denne betjent havde vendt sig mod de unge, fulgte nu også to andre betjente med hver en hund efter den første, en på hver side af den forreste, sådan så de gik i en trekantform direkte ind blandt de unge. Straks efter hørte DJ et skrig blandt de unge, og hun så, at pigen, der tidligere havde haft kontakt med på gaden, var den, der havde skreget op, og afhørte var klar over, at pigen måtte være blevet bidt. Hun havde ikke set biddet. Da de tre betjente gik ind blandt de unge, havde de unge ikke nogen mulighed for straks at kunne sprede sig, og der opstod lidt panik blandt de unge. Hun havde ikke hørt nogen som helst advarsel fra politifolkene om, at hundene ville blive anvendt.

Statsadvokaten lagde til grund, at M og T var blevet bidt af politimanden X's hund og anførte følgende:

“M har forklaret, at der pludselig var en politihund i snor, der bed hende i benet, og at hun ikke ved hvorfor. X har forklaret, at han på et tidspunkt skubbede M, og samtidig bed hans hund hende i benet. X mener, at hunden bed pigen, fordi den opfattede situationen således, at X blev angrebet, og derfor ville forsvare ham.

Tre af de afhørte vidner har forklaret, at de så, at M blev bidt. To af vidnerne har forklaret, at X var på vej frem med sin hund, da det skete. Et af vidnerne har forklaret, at M forinden havde råbt ad politiet. Ingen af forklaringerne giver imidlertid en mere udførlig beskrivelse af, hvad der passerede forud for hundens bid.

Jeg finder på den således foreliggende baggrund ikke grundlag for at antage, at X har kommanderet sin hund til at bide M, men at dette er sket, uden at han ønskede det, fordi hunden misforstod situationen. Der er efter min opfattelse dermed intet grundlag for at antage, at der har foreligget et strafbart forhold fra X's side i forbindelse hermed.

Om X burde have haft mere styr på sin hund ved at holde den på en måde, så den ikke i den givne situation havde mulighed for at kunne bide M, er svært at afgøre på det foreliggende grundlag. X har efter sin forklaring været i en vanskelig situation, hvor han skulle komme en kollega, politiassistent MF, til undsætning, og det var i den forbindelse nødvendigt at skubbe personer tilbage, der befandt sig i truende nærhed af kollegaen. De pågældende personer, herunder M, der befandt sig tæt på politiassistent MF, og som var blevet opfordret til at fjerne sig, og som derfor må have været klar over, at de ville blive fjernet med magt, hvis de ikke efterkom ordren til at fjerne sig, har selv løbet en risiko ved desuagtet at blive stående.

Under de foreliggende omstændigheder finder jeg her efter ikke grundlag for kritik af, at X's hund bed M.

For så vidt angår T har både hun og X forklaret, at hun ikke ville rette sig efter politiets ordre om at fjerne sig, men insisterede på at fotografere, hvad der skete. Jeg finder ikke efter nogen af forklaringerne grundlag for

en antagelse om, at X beordrede hunden til at bide, eller at han i øvrigt ønskede, at hunden skulle bide hende. Jeg finder derfor heller ikke grundlag for en formodning om, at X har begået noget strafbart i forbindelse hermed.

Ingen af vidnerne har set, at T blev bidt.

Efter X's forklaring havde T fået besked på at fjerne sig, da hun ville tage billeder af en anholdt. Det nægtede hun, men gik tværtimod frem imod X. At han i den situation prøvede at skubbe hende væk, og at politihunden i forbindelse hermed bed hende, fordi den misforstod situationen, finder jeg ikke kan bebrejdes X. Jeg finder derfor heller ikke, at der er grundlag for kritik af X i forbindelse med dette hundebid.

[.....]

Sagens forelæggelse for Politiklagenævnet

Sagen har af mig været forelagt for Politiklagenævnet for København, Frederiksberg og Tårnby, der i sin udtalelse, der alene er vejledende for mig, har erklæret sig enig i min afgørelse.

Nævnet har dog i sin udtalelse yderligere bemærket, at selv om der ikke kan udtales kritik af de involverede polititjenestemænd i anledning af, at deres hunde påførte klagerne hundebid, kunne de efter Nævnets opfattelse have handlet mere hensigtsmæssigt, da de søgte at beskytte de kolleger, som var i færd med at foretage en anholdelse – herunder have undladt at gå ind imellem de forsamlede unge mennesker.”

Ved afgørelsen af 11. juli 2003 udtalte Rigsadvokaten, at der ikke var grundlag for en formodning om, at nogen af de politifolk, som havde brugt politihunde, havde begået en strafbar handling. Videre fandt Rigsadvokaten heller ikke, at anvendelse af hundene på den nævnte måde kunne anses som uforholdsmæssig anvendelse af magt, eller at politifolkene kunne have handlet på en mere passende måde. Ved afgørelsen lagde Rigsadvokaten til grund, at alle de unge var blevet advaret meget højtlydt og klart om, at hundene ville blive sat ind.

Efter Amnesty's opfattelse giver denne sag anledning til bekymring over, at klagesystemet ikke udgjorde et effektivt retsmiddel for klagerne over embedsmisbrug fra politiets side, idet efterforskningen af sagen ikke blev gennemført uvildigt, uafhængigt og grundigt.

Ifølge en tegning, som T og M har tegnet af scenariet og begivenhederne, stod de ikke mellem X og de kolleger, som X angav, at han forsøgte at komme til undsætning ved at styrte ind i gruppen af unge mennesker. X's forklaring stred mod denne opfattelse, idet X fastholdt, at de var en forhindring, en trussel. T og M's forklaringer stemte overens med politiklagenævnets reservation – at hundeførerne, da de ville beskytte deres kolleger, “kunne have undladt at gå ind imellem de forsamlede unge mennesker“.

Efter Amnesty Internationals opfattelse skaber det forhold, at begge piger blev bidt bagfra, tvivl om X's troværdighed. Politimandens forklaring var problematisk. Han forklarede, at grunden til, at T blev bidt i lænden, var, at han skubbede til hende, da han forsøgte at komme forbi hende. Dette skub væltede ikke T eller tvang hende baglæns. Skubbet tillod T at forblive stående på benene, men fik hende til at dreje 180 grader rundt om sin egen akse. Ifølge X bed hunden T og M, efter at han havde skubbet dem. Det synes at forudsætte, at han løb et par skridt foran sin hund. I modsat fald ville hunden allerede være kommet forbi pigerne på det tidspunkt, da han skubbede til dem. Vidnet HT forklarede udtrykkeligt, at han så, at hundens træk spændte hundesnoren ud. Efter Amnesty Internationals opfattelse rejser dette forhold begrundet tvivl om betjentens redegørelse for, hvornår hunden bed pigerne, og tvivl om, hvorvidt politibetjentene er blevet holdt fornødent ansvarlige for deres handlinger og deres hundes handlinger. Ingen af pigerne fik på noget tidspunkt efter hændelsesforløbet bøder eller blev sigtet for gadeuorden eller strafbare handlinger.

Dette hændelsesforløb rejser også bekymring over, om den måde, som hundene blev brugt på, udgør forholdsmæssig og berettiget magtanvendelse, som krævet af både internationale standarder og dansk ret.

Lov om politiets virksomhed, (politiloven) §19,³⁷ om brug af politihunde, siger, at hunde kun må anvendes med henblik på:

- 1) at afværge et påbegyndt eller overhængende angreb på person,
- 2) at afværge overhængende fare i øvrigt for personers liv eller helbred,
- 3) at afværge et påbegyndt eller overhængende angreb på samfundsvigtige institutioner, virksomheder eller anlæg,
- 4) at afværge et påbegyndt eller overhængende angreb på ejendom,
- 5) at sikre pågribelse af personer,
- 6) at sikre gennemførelse af tjenestehandlinger, mod hvilke der gøres aktiv modstand, eller
- 7) at sikre gennemførelse af tjenestehandlinger, mod hvilke der gøres passiv modstand, såfremt tjenestehandlingens gennemførelse skønnes uopsættelig og anden og mindre indgribende magtanvendelse skønnes åbenbart uegnet.

Politiloven §19, stk. 2, siger, at
“før hund tages i brug mod person, skal det så vidt muligt tilkendes gives vedkommende, at politiet har til hensigt at bruge hund, hvis ikke politiets påbud efterkommes. Det skal endvidere så vidt muligt sikres, at vedkommende har mulighed for at efterkomme påbuddet.”

Bekendtgørelse om politiets anvendelse af visse magtmidler, §17, pålægger politiet at bruge hunde med besindighed, varsomhed og størst mulig skånsomhed. Bekendtgørelsens §20 bestemmer, at en beslutning om eventuel brug af hunde til rydning af gader, bygninger mv. for et større antal personer forudgående skal forelægges for politikredsens ledelse.

Bekendtgørelsens §20, stk. 2, siger, at det så vidt muligt, inden en rydning effektueres, flere gange og via megafon skal tilkendes gives vedkommende personer, at politiet har til hensigt at bruge hund, hvis ikke politiets påbud efterkommes. Benyttes hund derefter, skal det umiddelbart forinden tydeligt tilkendes gives, at hund nu vil blive anvendt.

Det fremgår af disse bestemmelser, at der gælder meget strenge betingelser for brugen af hunde i form af, at indgrebet skal være nødvendigt, og at den magt, som tages i anvendelse, skal være proportional med den trussel eller fare, som søges undgået, og endelig at der skal træffes en formel beslutning – truffet af politikredsens ledelse - om at bruge hunde til at rydde en gade.

Det fremgår imidlertid af statsadvokatens afgørelse af 12. december 2002, at den politibetjent, hvis hund bed to piger, ikke var til stede ved Det frie Gymnasium som følge af en beslutning i politikredsens ledelse om at bruge hunde til at rydde området, men fordi han og en kollega, mens de var på patrulje, besluttede, at de ville tage hen til stedet og give back-up til deres kolleger. Dette forhold kunne synes at indebære, at politibetjent X ikke var tilstede ved gymnasiet, fordi det overordnede hændelsesforløb mellem politiet og de unge udgjorde nødsituation eller optøjer, men fordi X valgte at tage derhen med sin partner og deres hunde. Det er gjort gældende, at X's og hans kollegas beslutning i sig selv kunne have medvirket til en optrapping af den allerede anspændte situation.

Amnesty International finder, at brug af politihunde mod to skolepiger på 16 og 17 år, som ikke anvendte vold eller truede med at anvende vold eller på anden vis udgjorde en trussel mod personer eller ejendom, kan have udgjort uforholdsmæssig anvendelse af magtmidler.

Videre er Amnesty International bekymret over, at politibetjent X's redegørelse for forløbet mangler troværdighed. Enten tillod X forsætligt sin hund at bide M og T, hvilket skulle give anledning til overvejelser om rets-

37) Lov om politiets virksomhed blev vedtaget i 2004, men iflg. bemærkningerne til lovforslaget – L59 om forslag til lov om politiets virksomhed – er bestemmelserne om politiets brug af hunde tænkt som en præcis fortsættelse af bestemmelserne om brugen af hunde i Rigspolitehens kundgørelse II, nr. 40 af 6. maj 1998. Hensigten er også en fortsættelse af praksis efter den tidligere forskrift. Den eneste materielle ændring var under §19, stk. 1, nr. 7, i hvilken det bestemmes, at brugen af hunde mod passiv modstand mod en tjenestehandling kræver, at gennemførelsen af tjenestehandlingen er uopsættelig, og at mindre indgribende foranstaltninger ikke er tilstrækkelige.

forfølgning og mulige disciplinære foranstaltninger, eller også havde X ikke tilstrækkelig kontrol over sin hund, hvilket skulle give anledning til kritik. Hundeloven §6 bestemmer, at “Det påhviler besidderen af en hund at træffe de foranstaltninger, der efter forholdene må anses påkrævet for at forebygge, at hunden volder andre skade.” Det betyder, at den hundeførende betjent har pligt til at holde sin hund under kontrol til enhver tid. Enhver skade forårsaget af hunden falder tilbage på hundens fører.

Politiklagenævnet fandt tilstrækkeligt grundlag til at tilkendegive, at de hundeførende betjente efter nævnets opfattelse kunne have håndteret situationen mere hensigtsmæssigt.

De ovennævnte regler om politihundes anvendelse stiller detaljerede krav til politiet om at give en klar, formel advarsel til de forsamlede, om at hunde vil blive sat ind uden yderligere varsel, hvis de forsamlede ikke efterkommer ordren til at forlade det område, som skal ryddes.

I det lys finder Amnesty International, at Rigsadvokatens afgørelse, om at en korrekt, høj og klar advarsel var blevet givet - når ingen af ofre eller vidnerne oplyser at have hørt en sådan advarsel, og HT og DJ, som overværede hele forløbet fra deres lejlighed udtrykkeligt forklarede, at de ikke havde hørt nogen advarsel om, at hundene ville blive sat ind – giver anledning til bekymring for efterforskningens og afgørelsens uvildighed.

3. DEL – KONKLUSIONER OG ANBEFALINGER

Konklusioner

Flertallet af 1994-udvalgets medlemmer endte med at anbefale et system, hvor statsadvokaterne efterforskede politiklagesager, og hvor statsadvokatens afgørelse kunne påklages til Rigsadvokaten. Et mindretal blandt udvalgets medlemmer foreslog også, at der skulle være et kontrolorgan, som senere blev til politiklagenævne. Udvalget fandt, at statsadvokaterne ville besidde den fornødne uafhængighed og upartiskhed til at bestrebe opgaven effektivt. Da 1994-udvalget anbefalede, at statsadvokaterne fik til opgave at afgøre klager over politiet, forkastede udvalget samtidig en række andre mulige modeller, herunder en uafhængig politiauditør, en politiombudsmand mv.

Ud fra sin research, herunder de fem sager, som er beskrevet i denne rapport, finder Amnesty International, at det nuværende system til efterforskning af klager over politiet ikke er hurtigt, grundigt, uafhængigt og uvildigt som krævet i internationale menneskerettighedsstandarder.

Især når man sammenligner forløbet af Benjamin Schous sag og sagen om Jens Arne Ørskov, viser det sig, at det nuværende system alene repræsenterer beskudne forbedringer i retning af at udgøre et effektivt retsmiddel. Samlet giver de fem sager, som er beskrevet i rapporten, anledning til bekymring for, at borgere, som indgiver en klage mod politibetjente, ikke vil være i stand til at udøve deres ret til effektive retsmidler; dvs. til en effektiv og uafhængig efterforskning eller en objektiv vurdering af resultaterne af efterforskningen.

Amnesty International anbefaler derfor, at politiklagesystemet revideres. Organisationen anbefaler, at man etablerer et uafhængigt klageorgan med myndighed til at efterforske klager og træffe retligt bindende afgørelser om at udstede beklagelser eller udtale kritik. Klageorganet skal endvidere have myndighed til at fremsætte anbefalinger om retsforfølgning til en uafhængig, separat myndighed, som har kompetence til at afgøre,

om en sag skal lukkes, eller om der skal tages skridt til en straffesag eller andre foranstaltninger. Afgørelser truffet af denne myndighed skal kunne indbringes for en domstol, enten af klageorganet eller af klageren.

Klageorganet skal være institutionelt, strukturelt, personligt og økonomisk uafhængigt af politiet og anklagemyndigheden. Endvidere skal klageorganet have kompetence til at fremsætte anbefalinger om iværksættelse af disciplinære foranstaltninger som følge af en klagesag, og den myndighed, som har ansvaret for at træffe disciplinære foranstaltninger, skal være forpligtet til at rapportere tilbage til klageorganet om resultatet af de disciplinære foranstaltninger.

1994-udvalgets primære begrundelse for at forkaste andre modeller var, at sagerne art og antal ikke ville udgøre et tilstrækkeligt grundlag for at etablere en uafhængig mekanisme, og at det var usandsynligt, at man ville kunne tiltrække tilstrækkeligt kvalificerede ansøgere til et så smalt fagområde. Samtidig anførte 1994-udvalget, at personalet i et sådant centralt klageorgan ville få omfattende rejseaktivitet, og at den omfattende rejseaktivitet ville have en negativ effekt på effektiviteten, hvad der ville føre til forsinket og uønsket langvarig efterforskning (lange sagsbehandlingstider). Udvalget fandt det endvidere uheldigt, at sagerne ville blive fjernet fra de sædvanlige kanaler for strafferetspleje og dermed fra personer, som, med udvalgets ord, følger med udviklingen og har en realistisk tilgang til forbrydelser og kriminalitet.³⁷

Ifølge Rigsadvokatens årlige beretninger om behandlinger af klager over politiet for 2005 og 2006 blev der indgivet henholdsvis 367 og 405 adfærdsklager mod politiet og henholdsvis 567 og 584 klager over strafbare forhold. Af de 567 og 584 klager over strafbare forhold vedrørte henholdsvis 252 og 277 klager færdselsforseelser. Videre blev der registreret henholdsvis 9 og 20 sager omfattet af retsplejelovens §1020a (dødsfald eller alvorlig tilskadekomst i politiets varetægt).³⁸ Selv om del

37) Lov om politiets virksomhed blev vedtaget i 2004, men iflg. bemærkningerne til lovforslaget – L59 om forslag til lov om politiets virksomhed – er bestemmelserne om politiets brug af hunde tænkt som en præcis fortsættelse af bestemmelserne om brugen af hunde i Rigspolitiets kundgørelse II, nr. 40 af 6. maj 1998. Hensigten er også en fortsættelse af praksis efter den tidligere forskrift. Den eneste materielle ændring var under §19, stk. 1, nr. 7, i hvilken det bestemmes, at brugen af hunde mod passiv modstand mod en tjenestehandling kræver, at gennemførelsen af tjenestehandlingen er uopsættelig, og at mindre indgribende foranstaltninger ikke er tilstrækkelige.

38) 1994-udvalgets betænkning nr. 1278, side 139.

af disse sager sandsynligvis vedrører mindre betydende episoder (notits-sager), er det ikke indlysende, at en sådan sagsmængde ikke ville udgøre et rimeligt grundlag for at oprette et selvstændigt organ med eget sekretariat til at registrere, efterforske og afgøre disse sager. Det fremgår af de årlige beretninger, at mange klagesager verserer i mere end et år (herunder sager, som afventer retsforfølgning af klageren), og at en væsentlig årsag til de lange sagsbehandlingstider er, at statsadvokaterne mangler personale til at behandle politiklagesagerne.

Regeringens Visionsudvalg anførte gentagne gange i sin rapport af maj 2005, at den nuværende sammenblanding af politiet og anklagemyndigheden på lokalt plan er usædvanlig i de lande, som Danmark sædvanligvis sammenligner sig med, og "indebærer betænkeligheder i forhold til retssikkerheden".⁴⁰ En adskillelse af politiet og anklagemyndigheden ville føre til efterforskning, som i højere grad er organisatorisk og personligt uafhængig af det system, som klagen vedrører, og dermed reducere disse betænkeligheder.

Amnesty Internationals anbefalinger

Amnesty International er opmærksom på, at den danske regering nedsatte et udvalg i oktober 2006, som fik til opgave at gennemgå og evaluere det nuværende system til behandling af klager over politiet og gennemførelse af straffesager mod politifolk. Ved FN's Torturkomité's 38. samling fra 30. april 2007 til 18. maj 2007 oplyste den danske regering for komiteen, at udvalget forventer at offentliggøre sine resultater før sommeren 2008. Med denne rapport ønsker Amnesty International at bidrage til vurderingen af det nuværende klagesystem og fremsætte anbefalinger til et mere effektivt klagesystem.

Med henblik på at styrke respekten for og beskyttelsen af menneskerettighederne og retssikkerheden gennem sikring af et retfærdigt og effektivt system til behandling af klager over politiet opfordrer Amnesty International den danske regering til:

- ◆ at revidere procedurerne for efterforskning og behandling af sager om påstået embedsmisbrug begået af politifolk.
- ◆ at basere etableringen af en ny klageordning på en grundig og uvildig vurdering af det nuværende klagesystems praksis.⁴¹
- ◆ at sikre, at alle organer eller myndigheder, som i fremtiden får ansvaret for at efterforske og afgøre sager om påståede menneskerettighedskrænkelser begået af politiet, er fuldstændigt uvildige og uafhængige.

Amnesty International opfordrer særligt den danske regering til:

- ◆ at adskille politiet og anklagemyndigheden på alle niveauer
- ◆ at etablere en ny klageordning – med kompetence til at efterforske klager – som skal erstatte statsadvokaterne i deres funktion i klagebehandlingen – som vil garantere, at klager over politiet fremover vil blive efterforsket uafhængigt, uvildigt og effektivt på en retfærdig og hurtig måde. For at sikre det nye systems uafhængighed og uvildighed anbefaler Amnesty International videre, at den nye klageordning ikke får nogen strukturel, organisatorisk eller økonomisk forbindelse med politiet eller anklagemyndigheden.

Med hensyn til det nye klageorgans kompetence til at gennemføre efterforskning skal klageorganet:

- ◆ bestå af personer af anerkendt ekspertise, uafhængighed og retsindighed, som ikke er medlemmer af politikorpset eller anklagemyndigheden. Klageorganet skal have sit eget korps af uafhængige eksperter i efterforskning til sin rådighed.
- ◆ have alle nødvendige bemyndigelser, autoritet og ressourcer til at gennemføre efterforskning af påståede menneskerettighedskrænkelser begået af poli-

39) Se side 18 og side 20.

40) Se side 25. For nærmere henvises til Visionsudvalgets rapport s. 147.

41) Oprindeligt inviterede Justitsministeriet Amnesty International til at sidde i udvalget. Amnesty International foreslog justitsministeren, at udvalgets arbejde skulle tage udgangspunkt i en forudgående uafhængig vurdering af den nuværende klageordnings praksis, dvs., at uafhængige retsvidenskabsfolk skulle gennemgå et antal konkrete klagesager fra de senere år – efterpøve bevisvurderingen og lovfortolkningen i sagerne – med henblik på at skabe et konkret grundlag i form af fælles forståelse af praksis og et udgangspunkt for udvalgets overvejelser om det mulige behov for ændringer af det nuværende system. I brev af 24. oktober 2006 til Amnesty International svarede justitsministeren, at hun var uenig i forslaget om at lade et uafhængigt udvalg til at foretage en vurdering af systemet, og at hun måtte tage stærkt afstand fra forslaget om at gennemgå en række konkrete sager. I lyset af udvalgets sammensætning (halvdelen af medlemmerne repræsenterer anklagemyndigheden eller politiet) og af det forhold, at udvalget ikke skulle tage udgangspunkt i en detaljeret vurdering af de senere års praksis, så Amnesty International sig nødsaget til at afslå invitationen.

tiet, herunder ressourcer til at foretage øjeblikkelige gerningsstedsundersøgelser; kompetence til at indkalde vidner og til at indhente beviser og dokumenter. Videre skal klageorganet have kompetence til at overvåge politiets efterforskning på et hvilket som helst tidspunkt i løbet af enhver kriminel efterforskning i forbindelse med politiklagesager.

- ◆ have kompetence til at træffe bindende afgørelser om, at der skal udtrykkes beklagelse eller kritik i en politiklagesag.
- ◆ have kompetence til at fremsætte anbefalinger om retsforfølgning til en uafhængig anklagemyndighed.
- ◆ have kompetence til at indbringe enhver afgørelse truffet af anklagemyndigheden for en domstol.
- ◆ have kompetence til at fremsætte anbefalinger til den disciplinære myndighed om, at der skal træffes disciplinære foranstaltninger som følge af en politiklagesag, og kompetence til at pålægge den disciplinære myndighed at rapportere tilbage til klageorganet om resultatet af de disciplinære foranstaltninger.
- ◆ have kompetence til at fremsætte anbefaling om ydelse af passende erstatning til ofret.
- ◆ have kompetence til at behandle alle aspekter af en klage i sager, hvor klagen både vedrører politiets adfærd og politiets dispositioner, men hvor adfærdsklagen udgør den væsentligste del af klagen.
- ◆ have kompetence til at gennemføre, herunder af egen drift, efterforskning af begyndende mønstre af krænkelse med henblik på at fremsætte relevante anbefalinger.

Ofrenes rettigheder

Amnesty International anbefaler, at myndighederne sikrer, at alle ofre for menneskerettighedskrænkelser sættes i stand til at udøve deres ret til oprejsning, herunder erstatning.

Amnesty International anbefaler, at klagere, som kommer til skade eller såres, mens de er i politiets varetægt, får ret til at søge uafhængig lægelig ekspertise til en selvstændig undersøgelse eller udredning, og at slægtninge til personer, som afgik ved døden i politiets varetægt, får ret til at lade deres lægelige sagkyndige overvære obduktionen eller foretage en selvstændig retsmedicinsk undersøgelse/obduktion på statens regning.

Klagere skal have ret til underretning om eventuelle disciplinære reaktioner og om resultatet af sådanne foranstaltninger.

Klagere skal have ret til at indbringe enhver afgørelse truffet af anklagemyndigheden i politiklagesager for en domstol.

AI Index 18/001/2008